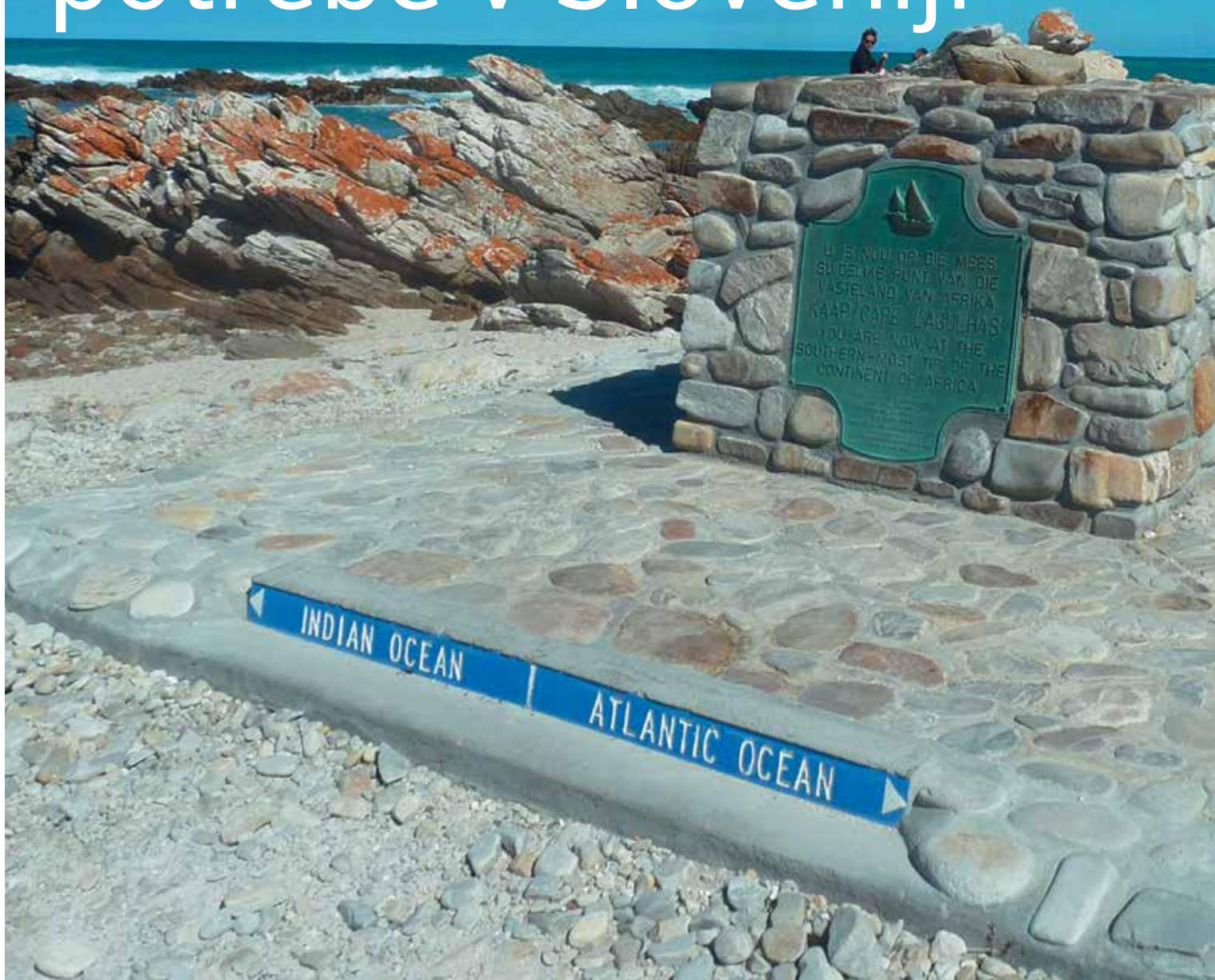

Dr. Anton Polšak, dr. Jurij Senegačnik, dr. Borut Stojilković

Regionalizacija sveta za šolske potrebe v Sloveniji

26

GEOGRAFIJA V ŠOLI | 1/2023

STIK INDIJSKEGA IN ATLANTSKEGA OCEANA

Foto: A. Polšak, 2008

Uvod

Pomembna vsebina pouka geografije je regionalizacija, prirojena za rabo v šolskem sistemu. Slovenska šolska geografija ima v učnih načrtih že vrsto let podobno delitev sveta in Evrope kot mnoge druge države. Pri tem obstajata dve odprti vprašanji: prvo se nanaša na ustreznost regionalizacije (členitve) sveta in Evrope za posamezno starostno stopnjo, drugo pa na razmejitve regij, na katere razdelimo svet in Evropo. Za te regije se v šolski praksi včasih uporablja tudi manj določna oznaka geografske enote. V nadaljevanju prispevka bomo zaradi poenotenja govorili le o regijah, čeprav gre za ozemeljske celote, skupine držav, za katere po nekaterih tolmačenjih ne moremo uporabljati naziva regije. Kot pripravo na prihajajočo posodobitev učnih načrtov (Ahačič idr., 2022) je, podobno kot z drugimi temami, ki pritičejo pripravi na posodobitve (Konečnik Kotnik idr., 2019), potrebno upoštevati tudi omenjeni vprašanji.

Regionalizacija kot delitev oz. postopek členitve ozemlja na regije (Geografski terminološki slovar, 2005) je ena glavnih nalog geografije. Lahko je bodisi naravnogeografska – ali podrobneje klimatogeografska, pedogeografska, biogeografska itd. – bodisi družbenogeografska, lahko pa je tudi celovita ali kompleksna. Pri slednji gre za »delitev določenega ozemlja, območja na podlagi večine ali najpomembnejših naravnih in družbenih sestavin pokrajine« (Geografski terminološki slovar, 2005). V slovenskem douniverzitetnem šolstvu je razmerje med obče- in regionalnogeografskimi vsebinami tako v osnovni šoli kot v gimnaziji približno 1 : 3, zaradi česar sta smiselna regionalnogeografska členitev in postopna nadgradnja regionalnogeografskih vsebin še toliko pomembnejši.

Namen prispevka je s pomočjo novejših literature o regionalizaciji sveta in Evrope kritično pregledati trenutno stanje regionalizacij sveta in Evrope in ugotovitve soočiti z obstoječimi učnimi načrti za geografijo (Program osnovna šola geografija. Učni načrt, 2011; Program gimnazija geografija. Učni načrt, 2008), izpostaviti ključne težave pri teh regionalizacijah in podati rešitve zanje, vključujoč razvojno stopnjo učencev in dijakov.

Dr. Anton Polšak

Zavod RS za šolstvo
anton.polsak@zrss.si

Dr. Jurij Senegačnik

Univerza na Primorskem
senegacnik4@siol.net

Dr. Borut Stojilković

Univerza na Primorskem
borut.stojilkovic@fhs.upr.si

COBISS: 1.01

Izvleček

V prispevku avtorji najprej utemeljujejo smiselnost in nujnost ustreznih delitev (regionalizacij) sveta na manjše enote oz. geografske regije v kontekstu šolske geografije. Pregled literature kaže, da so bile te delitve tako v preteklosti, kot so tudi še danes različne, saj temeljijo enkrat na bolj poudarjenih družbenogeografskih, drugič pa na naravnogeografskih prvinah, včasih tudi na kombinaciji obojih. Zaradi tega so nastale in v geografske učbenike prešle različne regionalizacije, ki pa so si bile kljub temu precej podobne. Največje razlike med regionalizacijami sveta so pri členitvi Afrike in Azije, zlasti njenega jugozahodnega in osrednjega (nekdanj sovjetskega) območja. Na podlagi ugotovitev avtorji predlagajo, da se za namen pouka geografije na douniverzitetni ravni uporabljajo čim bolj enostavne in za učence ter dijake razumljive delitve, ki v osnovi ne odstopajo veliko od dosedanje prakse. Pri tem je pomembno, da se enotna delitev sveta in celin uporablja tako na ravni osnovne šole kot srednjih šol oz. gimnazij, skladna pa mora biti tudi med učbeniki in didaktičnimi gradivi ter testiranj.

Ključne besede: regionalizacija, regionalna geografija, celina, svet, Evropa, didaktika geografije

Regionalisation of World for Slovenian Educational Purposes

Abstract

The authors first elaborate on the logic and significance of appropriately regionalising the world into smaller units or geographic regions for educational purposes. The literature review demonstrates that such regionalisations have always varied since they have originated in the determinants of human or physical geography or a combination of both. As a result, various (but often comparable) regionalisations emerged and appeared in geographic textbooks. The most significant differences in the regionalisations of the world are in the division of Africa and Asia, particularly its southwestern and central (formerly Soviet) areas. Based on these findings, the authors recommend that, at the pre-university level, regionalisations are as straightforward as possible, easily intelligible to students, and should not significantly differ from the existing practices used in teaching geography. It is crucial to consistently use a common regionalisation of the world and continents in primary and secondary school textbooks, didactic materials and testpapers.

Keywords: regionalisation, regional geography, continent, world, Europe, didactics of geography.

Iz tega namena izhajajo glavni cilji prispevka, ki so:

1. povzeti glavne značilnosti regionalizacij sveta in Evrope v okviru trenutne vertikalne geografskega osnovno- in srednješolskega izobraževanja v Sloveniji;
2. pregledati rešitve in uporabljene regionalizacije v tujih učbenikih in atlasih;
3. podati predlog opredelitve glavnih regij sveta in Evrope, z vsemi jasno določenimi razmejitvami, za potrebe šolske geografije tako za osnovne kot srednje šole, pri čemer bomo vključili tudi členitev svetovnega morja.

V uvodu je smiselno odgovoriti tudi na večkrat zastavljeno vprašanje, zakaj je regionalizacija (členitev) sveta in Evrope sploh potrebna ali vsaj smiselna za potrebe šolske geografije. Ne tako redko namreč lahko (tudi znotraj geografskih krogov) slišimo mnenja, da je sodobni svet postal »globalna vas«, znotraj katere je ves njegov ustroj že »zlit« v nekakšno nedeljivo celoto, da posameznih delov sveta zato ne moremo obravnavati izolirano od drugih delov sveta, da se z regionalizacijami umetno ustvarjajo nepotrebne delitve ipd.

O tem, da je svet postal »globalna vas«, res ne gre dvomiti, a vendar znotraj te vasi ne deluje le en »sestavni del« (po sistemski teoriji bi lahko rekli »sistem«), ampak gre za celoto, ki jo sestavlja več »sestavnih delov« (po sistemski teoriji »sistemov«). Če hočemo razumeti to celoto in njeno delovanje, moramo nujno najprej dodobra spoznati njene »sestavne dele«. V zvezi s tem v nadaljevanju povzemamo izbrane utemeljitve nekaterih najbolj priznanih svetovnih geografov.

Ameriška geografa H. J. de Blij in P. O. Muller v svojem uvodu v knjigi *Geography: Realms, Regions, and Concepts* (2008), ki je prvič izšla leta 1971, regionalizacijo sveta utemeljujeta na način, ki je lahko jasno razumljiv tudi negeografom. Avtorja sodobni svet označujeta kot medsebojno tesno povezan in prepleten splet potovanj, trgovine, turizma in televizije, tj. kot »globalno vas«, ki pa ima še vedno svoje »soseščine«. Poznamo jih pod imeni Evropa, Južna Amerika, Jugozahodna Azija ipd. in jih lahko označimo kot »geographic realms«, za kar bi lahko še najustrezneje uporabili prevod »velike geografske enote« ali kar »svetovne regije«. Gre namreč za cele celine (kot je npr. Evropa) ali pa večje dele celin (npr. Jugozahodna Azija), ki imajo vrsto skupnih značilnosti in jih lahko pri obravnavi izločamo iz neke celine (npr. Azije). Vsak od njih ima svojo identiteto in prepoznavnost. Tako kot raziskovalci pri drugih vedah tudi geografi skušajo vzpostaviti »red« v nešteti podatkih in vzpostaviti sistem s podatki, s

katerimi se soočajo. Biologi so pri razvrščanju milijonov rastlin in živali v hierarhični sistem vzpostavili sistem klasifikacije, ki ga imenujejo taksonomija. Vsako živo bitje so tako uvrstili v svoj taksonomski sistem v sedmih stopnjah. Človek je tako med drugim uvrščen v razred sesalcev, red primatov, družino hominidov in vrsto *homo sapiens*. Tudi geologi razvrščajo kamnine po starosti v različne geološke dobe, podobne delitve na različne časovne dobe pa uporabljajo tudi zgodovinarji. Logično je, da brez različnih klasifikacij tako ne morejo niti geografi. Za območja, od najmanjših do največjih, ki jih proučujejo, ravno tako potrebujejo hierarhično ogrodje. Klasifikacijska shema je prostorska, kar pomeni, da ni vertikalna, ampak je horizontalna. Ekvivalent biologovi delitvi živega sveta na rastline in živali bi pomenila geografske delitve na kopno in morje. Naslednja stopnja je delitev poseljenega kopna na geografske svetovne regije, ki temeljijo tako na družbenih kot naravnih prvinah. Avtorja še naprej podrobneje razčlenjujeta prostorske kriterije, s katerimi so utemeljene posamezne »svetovne regije«, potem pa se lotita njihovega razmejevanja (de Blij, Muller, 2008). Kjer se te regije stikajo, ne prihaja povsod do ostrih meja, ampak ponekod le do prehodnih con (angl. *transition zones*). Pri tem navajata primer meje med Severno in Srednjo Ameriko, kjer je ob ameriško-mehiški meji nastala stalno spreminjajoča se cona regionalne interakcije. Pojem in obseg posamezne svetovne regije pa se sčasoma spreminjata. Če bi na zemljevidu sveta še pred Kolumbovim odkritjem Amerike začrtali tedanje svetovne regije, bi bila tedanja razdelitev sveta videti drugače kot danes (de Blij, Muller, 2008).

Zelo podobne opredelitve regionalnogeografskega pristopa kot takega podaja tudi ameriška geografinja L. Mihelič Pulsipher v svojem delu *World Regional Geography* (2000), ki je do danes doživelo vrsto novejših izdaj. Avtorica je razdelila svet na 10 glavnih »svetovnih« regij, ki jih lahko bolj ali manj enačimo s pojmom, ki sta ga de Blij in Muller označila kot *realms*. Pri vsaki takšni regiji najprej obravnava njeno fizično geografijo, jedro obravnave pa so specifična sociokulturna, ekonomska, politična in okoljska vprašanja. Regionalna geografija je za avtorico analiza geografskih značilnosti posameznega kraja oz. območja, pri čemer lahko njegova velikost zelo variira. Regijo lahko po njenem smatramo kot enoto Zemljinega površja, ki vsebuje razvidne vzorce naravnih potez ali družbenega razvoja. Ravno koncept regij pa je vprašanje, okoli katerega se geografi razhajajo. Številni smatrajo idejo regije kot način razdelitve sveta

na obvladljive enote, čeprav je točna definicija posameznih regij težko opredeljiva. Zelo redko namreč lahko dve regiji opredelimo z istim naborom indikatorjev. Ravno zato so meje med regijami skoraj vedno nejasne in za koga sporne. Bolj ko gremo pri svetovnih regijah proti robnim conam, bolj nerazločne postajajo meje med njimi. Ob tem se avtorici postavlja vprašanje, zakaj geografi uporabljajo regije, če so tako težko opredeljive in tako podvržene spremembam. Očiten razlog je po njenem v tem, da je nemogoče obravnavati cel svet naenkrat. Zato se iščejo poti, da se ga razdeli na »obvladljive« dele, ki temeljijo na izbranih racionalnih kriterijih. Opredelitev njenih svetovnih regij temelji na več dejavnikih, kot so politične meje, kulturne značilnosti ali naravne poteze (Mihelič Pulsipher, 2000).

Zelo podobna razmišljanja kot v uvodnih delih prejšnjih dveh knjig sta razvila tudi J. H. Wheeler in J. T. Kostbade v svoji knjigi *World Regional Geography* (1990). Regije so zanj prostorske kategorije, kategorije pa so bistvo razmišljanja. Človek po njunem mnenju ne more razmišljati, ne da bi svoja neskončno različna opazovanja in izkušnje grupiral v kategorije. Ravno tako se ne more orientirati z ozirom na prostorsko diferencirano površje na Zemlji in razmišljati o diferenciaciji, ne da bi neskončno raznolikost krajev na površju grupiral v regije. Zato regionalni koncepti niso le orodje geografov. So nuja razmišljajočega človeka, kar se kaže v njihovi široki rabi izven področja geografije in v vsakodnevni rabi ter diskusijah (Wheeler in Kostbade, 1990).

Naj ob teh razmislekih opozorimo še na vprašanje, na katero smo delne odgovore zapisali že zgoraj: ali naj bo učenje po neki regionalizaciji cilj pouka geografije oz. orodje za učenje ali pa naj učenci oz. dijaki spoznajo tudi principe (kriterije) neke regionalizacije, s čimer jim lahko razjasnimo, zakaj je neka celina oz. svet kot celota razdeljen na (prav te in ne neke druge) manjše enote (regije). Kaj pomeni določena regionalizacija (ali tipizacija), je zelo dobro pojasnil Gams v enem od prispevkov v tej reviji (Gams, 2001). Poudaril je, da je potrebno učencem pojasniti, na katerih prvinah je regionalizacija (Slovenije), ki jo obravnavajo, zgrajena (cit. delo, str. 9). V nadaljevanju navaja tudi možno rešitev v dojemanju kakršnekoli regionalizacije. Po njegovem mnenju bi lahko učenci najbolj spoznali postopek regionaliziranja s poskusnim terenskim mikroregionaliziranjem (cit. delo, str. 11). To je seveda smiselno za Slovenijo, medtem ko pri obravnavi regionalizacije sveta, o kateri pišemo v tem prispevku, ne pride v poštev. Podobno je razmišljal tudi Polšak (2009): »Če naj bo

Naj bo učenje po neki regionalizaciji cilj pouka geografije oz. orodje za učenje ali pa naj učenci oz. dijaki spoznajo tudi principe (kriterije) neke regionalizacije? Regionalizacija mora biti le pripomoček in ne cilj poučevanja.

regionalizacija le pripomoček za spoznavanje raznolikosti slovenskih pokrajin na eni strani in iskanja odnosov med njimi na drugi strani, je nujno, da premaknemo učenje o regionalizaciji kot taki in naštevanju regij na področje iskanja vzročno-posledičnih zvez v regionalni ali medregionalni strukturi. To pomeni, da mora biti regionalizacija le pripomoček in ne cilj poučevanja.« Nato še nadaljuje: »Predstaviti je le potrebno glavne dejavnike, po katerih se regije ločijo, medsebojne vplive posameznih dejavnikov znotraj regije in vplive regije do sosednjih regij ter obratno.« (Polšak, 2009, str. 35). Nedvomno to velja tudi za regionalizacijo sveta. In ta regionalizacija lahko vodi še v eno nevarnost, in sicer, da bi obravnavali vsako regijo posebej, ločeno po vseh geografskih elementih. To bi lahko vodilo v vsebinski enciklopedizem, kjer bi manjkala problemski in kompleksni pristop, kjer je pomembna tako povezanost kot soodvisnost elementov znotraj regij in njimi samimi.

Materiali in metode

Glavni viri, ki smo jih za dosego prvega cilja analizirali z metodo analize besedil (Vogrinc, 2008), so bili veljavni učni načrti in izbrani učbeniki, ki so v uporabi v osnovnih šolah in splošnih gimnazijah v Sloveniji: za geografijo od 6. do 9. razreda (Program osnovna šola geografija. Učni načrt, 2011) in za geografijo v splošnih gimnazijah (Program gimnazija geografija. Učni načrt, 2008). Učni načrti so služili za konceptualni okvir (tam uporabljene) regionalizacije, učbeniki pa za ugotavljanje stanja, kako se konceptualni okvir odraža v praksi.

Za tem smo naredili kritičen pregled in analizo različnih najbolj uveljavljenih regionalizacij sveta in Evrope v najpomembnejši tuji literaturi in učbenikih. Na osnovi tega smo lahko prišli do konkretnih predlogov določanja mej med regijami tudi na tistih najbolj »problematičnih« delih sveta, kjer se mnenja o najustreznejših razmejitvah med regijami najbolj krešejo tudi v slovenski šolski geografiji. Največ takšnih, za slovenske potrebe uporabnih regionalizacij sveta so v novjšem času ustvarili avtorji nekaterih ameriških univerzitetnih učbenikov, namenjenih njihovim študentom za študij regionalne geografije sveta. Večina teh učbenikov je že doživela celo vrsto izdaj, kar tudi priča o njihovi kakovosti in uporabnosti. Med najbolj znanimi in že vrsto let uveljavljenimi avtorji so že prej omenjeni H. J. de Blij, P. O. Muller in L. Mihelič Pulsipher, ki so se jim v novejših izdajah pridružili številni drugi (Fouberg in Moseley, 2015; Hobbs, 2021; Marston idr., 2019; Nijman, Muller in Shin, 2020; Price idr., 2019; Pulsipher,

Johansson in Mihelič, 2020; Zaniewski, Alberts in Bowen, 2019).

V evropski geografiji takšnih univerzitetnih učbenikov sveta enostavno ni na voljo. V našem prispevku smo se zato lahko naslonili le na nekaj evropskih šolskih atlasov, kot so npr. francoski *Atlas 2000* (2008) ter nemška atlasa *Diercke Weltatlas* (2008) in *Haack Weltatlas* (2015), ki imata za posamezne nemške zvezne dežele tudi veliko novejših različic. Po večini pa se v Evropi tudi šolski atlasi konkretnim regionalizacijam sveta precej izogibajo.

Pri našem delu smo uporabili tudi nekatera druga strokovna dela (monografije, članke) s področja regionalne geografije in tuje šolske učbenike. Na osnovi te analize smo v razpravi lahko podali tudi konkretne rešitve (čim bolj točnih oz. smiselnih) opredelitev posameznih svetovnih (in evropskih) regij ter njihovih razmejitev.

Analiza in rezultati

Obstoječa regionalizacija pri geografiji v osnovni šoli in splošni gimnaziji

Vertikala geografskega izobraževanja na primarni stopnji se začne že v 1. razredu pri predmetu spoznavanje okolja, ki traja do vključno tretjega razreda, nadaljuje pri predmetu družba ter naravoslovje in tehnika v 4. in 5. razredu, kot predmet geografija pa se začne v 6. razredu. Od 6. do 9. razreda ter prav tako v gimnazijskem izobraževanju je pri obravnavi geografske učne snovi v ospredju didaktično načelo splošnega h konkretnemu, kjer se obravnava vsebin začne z občo geografijo in v sklepnem (9.) razredu oz. letniku (4.) konča z obravnavo vsebin o Sloveniji, notranje zaporedje na obeh ravneh pa se nekoliko razlikuje. Regionalna geografija sveta in Evrope ter z njo povezana vprašanja o njuni regionalizaciji so tako skoncentrirana v 7. in 8. razredu osnovne šole ter 2. in 3. letniku gimnazije, mestoma pa se pojavljajo tudi prej ali kasneje. V Preglednici 1 so zbrani rezultati raziskave o regijah in delitvi svetovnih ter evropskih regij v posameznih razredih in letnikih.

Bolj kot v učnih načrtih je regionalizacija sveta in Evrope lahko problematična v analiziranih slovenskih šolskih učbenikih, in to za območja, kjer delitev ni dorečena, ter pri nadaljnji členitvi posameznih območij. Iz tega sledi, da je dorečena oz. splošno sprejemljiva delitev na regije osnova za pripravo posodobljenih učnih načrtov, nato pa tudi za pripravo učbeniških gradiv in nenazadnje za poučevanje.

Bolj kot v učnih načrtih je regionalizacija sveta in Evrope lahko problematična v analiziranih slovenskih šolskih učbenikih, in to za območja, kjer delitev ni dorečena, ter pri nadaljnji členitvi posameznih območij.

Preglednica 1: Regionalizacija sveta in Evrope v obstoječih učnih načrtih

Razred oz. letnik	I. stopnja delitve	II. stopnja delitve	III. stopnja delitve	Opomba
6.	Zemlja kot planet	Celine		V UN celine niso poimenovane
7.	Evrazija	Evropa	Južna Evropa	
			Srednja Evropa	
			Zahodna Evropa	
			Severna Evropa	
			Vzhodna Evropa in Severna Azija	
		Azija	Vzhodna Azija	
			Južna (Indijska podcelina) in Jugovzhodna Azija	
			Jugozahodna Azija	
8.	Svet	Afrika	Severna Afrika	
			Tropska Afrika	Kot izbirni cilj učenec primerja DG usmerjenost Nizke, Visoke ekvatorialne in Zahodne Afrike.
			Južna Afrika	
		Avstralija in Oceanija	Avstralija	
			Oceanija	
		Amerika	Severna Amerika	
			Latinska Amerika (Srednja in Južna Amerika)	
		Polarna območja	Arktika	
			Antarktika	
9.	Slovenija ¹			
1.	Obča geografija			
2.	Svet	Azija		Regionalizacija ni podrobneje opredeljena.
		Afrika		Regionalizacija ni podrobneje opredeljena.
		Latinska Amerika	Srednja Amerika	
			Južna Amerika	
		Severna Amerika		Severna Amerika je opredeljena kot ZDA in Kanada.
		Avstralija in Oceanija	Avstralija	
			Oceanija	

¹ Členitev Slovenije ni zapisana, ker to ni cilj tega prispevka.

Razred oz. letnik	I. stopnja delitve	II. stopnja delitve	III. stopnja delitve	Opomba
		Polarna območja		Regionalizacija ni podrobneje opredeljena.
3.	Evropa	Severna Evropa		
		Zahodna Evropa		
		Južna Evropa		
		Srednja Evropa		
		Jugovzhodna Evropa		
		Vzhodna Evropa		
4.	Slovenija			

Vir podatkov: Program osnovna šola geografija. Učni načrt, 2011; Program gimnazija geografija. Učni načrt, 2008

Opredelitev glavnih problemov regionalizacije sveta v geografski stroki in v šolski praksi

Delitev sveta na celine je tudi negeografom bolj ali manj jasna, dileme z vidika šolske prakse se pojavljajo pri tem, kje (točno) so meje celin in kako se posamezne celine delijo na manjše enote (Slika 1). Že pri delitvi Amerike obstajajo členitve na dve (Angloamerika in Latinska Amerika) ali tri enote (Severna Amerika in Latinska Amerika) ali tri enote (Severna, Srednja in Južna Amerika), pri čemer je tudi več dilem oz. različnih razmejitev med Srednjo in Južno Ameriko. Podobno je pri Evropi, ki ima morda največ različnih delitev na manjše regije, tako po naravno- kot družbenogeografskih kriterijih, in si zato ta problematika zasluži nekoliko daljšo predstavitev v nadaljevanju. V tej zvezi je treba dodati tudi dilemo, kam (naj) spada Grenlandija, ki je politično del Danske, glede na lego in geologijo pa jo lahko prištevamo tudi k Severni Ameriki. Prav tako obstaja več razmejitev Evrope proti Aziji, kjer ni enoznačne meje, kaj je (še) Evropa in kaj je (že) Azija. Prav tako je dilema, kam uvrstiti t. i. zakavkaške države (Gruzija, Armenija, Azerbajdžan) in delno tudi Kazahstan, ki so nastale po razpadu Sovjetske zveze. Pri Aziji je več različnih razmejitev tudi z Avstralijo in Oceanijo, kjer meja največkrat poteka po otoku Nova Gvineja, kjer njegov vzhodni ali indonezijski del spada k Aziji, vzhodni del ali Papua Nova Gvineja pa k Avstraliji in Oceaniji.

Ob tem je potrebno omeniti, da je delitev in obravnava sveta po celinah vsaj za splošno javnost najbolj preprosta in tudi logična, zato ne preseneča, da jo na starostni stopnji učencev osnovne šole uporabljamo tako v slovenskih šolah kot večinoma tudi v šolah drugod po

svetu. To pa ne velja nujno tudi za obravnavo na drugih starostnih stopnjah, še posebej ne pri univerzitetnem študiju geografije. Znotraj geografske stroke namreč najdemo tudi drugačne členitve sveta, ki presegajo delitev zgolj po celinah in v ospredje postavljajo predvsem glavne kulturne poteze posameznih delov sveta. Tako opredeljene svetovne regije predstavljajo območja glavnih svetovnih kultur ali vsaj območja, znotraj katerih naj bi imele države bistveno več skupnih kulturnih značilnosti od držav, ki ležijo na sosednjih območjih. Tako opredeljene svetovne regije, ki jih lahko razumemo kot t. i. »kulturne celine«, se ne ozirajo nujno na naravne meje med celinami. V eni takšni svetovni regiji so lahko združena ozemlja z dveh celin. Primer za to je skupna regija Severna Afrika in Jugozahodna Azija, ki povezuje islamske in v veliki meri arabsko govoreče države na obeh celinah. Najdemo jo v številni tuji literaturi (npr. Fouberg in Moseley, 2015; Marston idr., 2019; Price idr., 2019; Nijman, Muller in Shin, 2020; Pulsipher, Johansson in Mihelič, 2020; Zaniewski, Alberts in Bowen, 2019; Hobbs, 2021).

Eno najbolj znanih členitev sveta na »kulturne celine« je zasnoval nemški geograf Newig s sodelavcema (Newig, Reinhardt in Fischer, 1983) in jo še danes najdemo tudi v nekaterih nemških šolskih atlasih (Haack Weltatlas, 2015; Diercke Weltatlas, 2008). Po tej členitvi svet obsega Angloameriko ali Severno Ameriko, Latinsko Ameriko ali Iberoameriko, Evropo (brez sedanjih vzhodnoevropskih držav, naslednic nekdanje Sovjetske zveze), Orient (območje od Maroka preko Arabskega polotoka do srednjeazijskega Kazahstana), Podсахarsko Afriko (omenjena sicer z drugačnim pojmom), Rusijo, Vzhodno Azijo, Južno Azijo, Jugovzhodno Azijo in Avstralijo z Oceanijo.

Delitev sveta na celine je tudi negeografom bolj ali manj jasna, dileme z vidika šolske prakse se pojavljajo pri tem, kje (točno) so meje celin in kako se posamezne celine delijo na manjše enote.

Podobne členitve sveta, ki v osnovi temeljijo na glavnih kulturnih značilnostih, vsaj do neke mere tudi na gospodarstvu, zgodovini in geopolitiki, manj pa na naravnogeografskih potezah, najdemo tudi v prej omenjenih ameriških univerzitetnih učbenikih regionalne geografije sveta (Fouberg in Moseley, 2015; Hobs, 2017; Marston idr., 2017; Zaniewski idr., 2019; Nijman, Shin in Muller, 2020; Price idr., 2020; Pulsipher, Johansson in Mihelič, 2020). Vse te členitve so si v osnovi zelo podobne in svet delijo na okoli 10 velikih svetovnih regij. Zanje sicer ne uporabljajo nujno istih imen, vendar se jasno vidi, da so znotraj posameznih regij na osnovi bolj ali manj istih kriterijev uvrščene bolj ali manj iste države. Znotraj Amerike razlikujejo dve regiji (Severno in Latinsko Ameriko).

Evropa je samostojna regija, a brez Rusije, ki jo skupaj z nekaterimi »postsovjetskimi« azijskimi državami obravnavajo kot samostojno regijo. Ravno poimenovanje tega »postsovjetskega« dela sveta je v teh učbenikih najbolj neenotno (npr. Rusija, Evrazija, Rusija in sosednje države, Rusija in Srednja Azija itd.), saj se kulturni kriteriji tu križajo z geopolitičnimi in zgodovinskimi. Precej več enotnosti je pri izločevanju drugih svetovnih regij znotraj Azije, kot so Vzhodna, Jugovzhodna in Južna Azija. Jugozahodno Azijo, v katero poleg arabskih držav večkrat prištevajo le še Turčijo, dosledno povezujejo v skupno regijo s Severno (pretežno arabsko) Afriko, pri čemer pa za skupno regijo uporabljajo različna poimenovanja. Avstralijo obravnavajo skupaj z Oceanijo (pod različnimi imeni), ločeno pa obravnavajo tudi polarna območja (včasih le Antarktiko, brez Arktike).

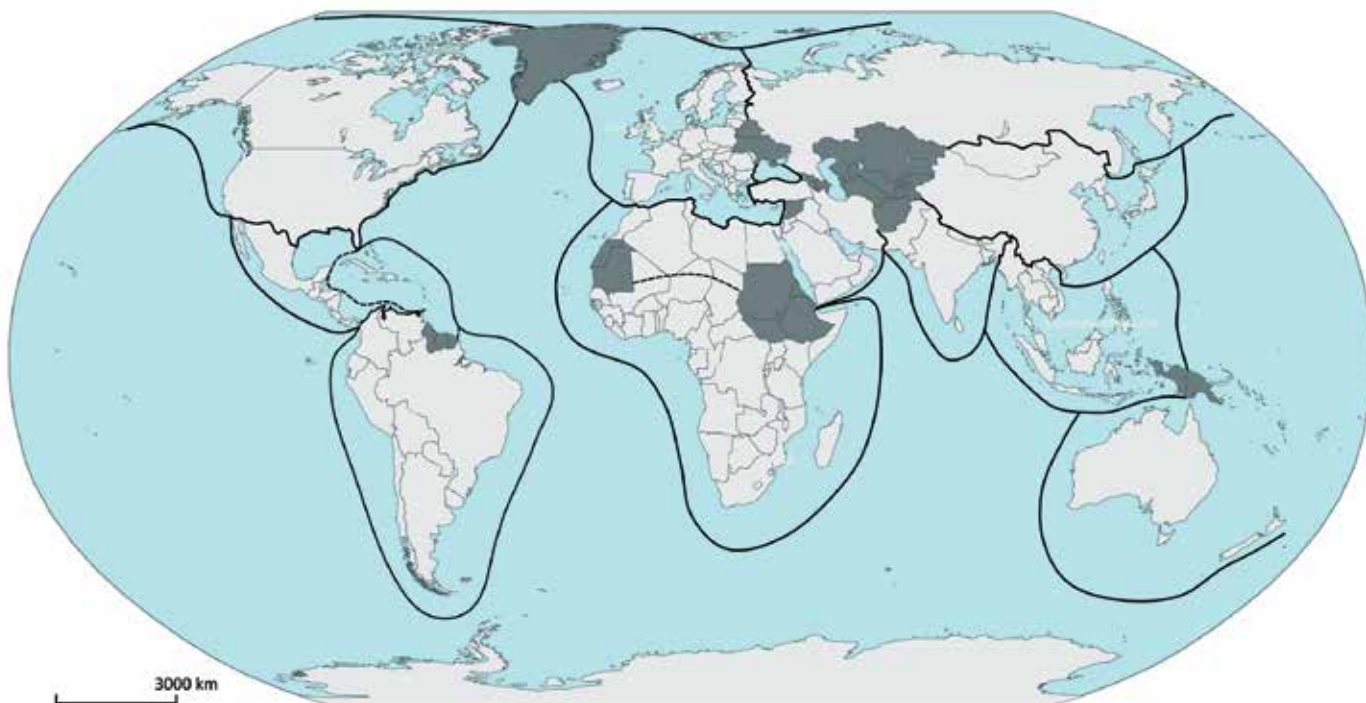
V večini teh regionalizacij so meje med posameznimi svetovnimi (kulturnimi) regijami potegnili dosledno po državnih mejah, le pri posameznih so vključene tudi t. i. prehodne cone (npr. Nijman, Shin in Muller, 2020). Gre za dele sveta, kjer meje med dvema regijama niso povsem jasne oz. imamo opravka s postopnimi prehodi (npr. med Severno in Podsaharsko Afriko). Čeprav je navajanje takšnih prehodnih con na nek način dobro »opravičilo«, če nekje ne moremo potegniti jasnejših razmejitev, pa to za šolsko rabo ni korektna rešitev. Učence brez potrebnega predznanja lahko takšne »prehodne cone« precej zbegajo, saj te »prehodnosti« še ne morejo dobro razumeti. Pri naših predlogih členitve sveta v tem prispevku bomo zato vztrajali, da morajo meje med regijami sveta in Evrope zaradi lažje predstavljalivosti potekati dosledno po državnih mejah, če je to le mogoče. Ravno tako se nam ne zdi primerno, da bi v šolsko rabo vključevali razne »posebne« razmejitve, ki temeljijo le na enem elementu in

jih lahko dobro razumejo šele študenti geografije, ne pa učenci v osnovni šoli. Takšna je na primer razmejitev med Severno in Južno Ameriko, ki jo lahko potegnemo zgolj na osnovi geološke zgradbe, pri čemer pa zanemarimo državne meje in vso družbeno geografijo. Edina velika izjema pri razmejevanju celin, kjer enostavno ne moremo drugače, kot da nujno zanemarimo državne meje in eno državo dokaj enakovredno razdelimo med dve celini, je meja med Evropo in Azijo prek ruskega ozemlja. Vse ostale države (npr. Turčijo, Indonezijo, Egipt) lahko zaradi prevladujočega deleža površine in prebivalstva brez težav uvrstimo na eno od celin, čeprav manjši deli njihovega ozemlja segajo še na drugo celino.

Še tako dobro utemeljena znanstvena razmejitev po nekih posebnih (npr. geoloških) kriterijih namreč za šolsko rabo nima posebnega smisla in uporabnosti, če je učenci na osnovi svojega (pred)znanja ne morejo dobro razumeti. Po geoloških kriterijih je na primer gorovje Atlas del mladonagubanih gorstev južnega dela Evrope, pa zato jugozahodne meje Evrope ne vlečemo prek Maroka. V primerih znanstveno bolj zapletenih razmejitev in regionalizacij se zato lahko v šolski geografiji utemeljeno sklicujemo na potrebo po didaktični redukciji. Z njo si moramo vedno pomagati pri transformaciji učnih vsebin iz znanstvenega v didaktični sistem, kadar nam to narekuje prezahtevnost neke tematike. Didaktična redukcija pomeni, da je treba iz prevelike količine znanstvenih vsebin odstraniti, skrajšati ali pa samo preoblikovati tisto, kar za učence ni bistveno in aktualno. Pri tem sta dopustni tudi poljudnost in poenostavitve (Strmčnik, 2001).

Raziskava o učbenikih regionalne geografije sveta za univerzitetno raven v ZDA, ki sta jo opravila Rees in Legates (2013), pa daje še nekaj drugih iztočnic za razmislek. Avtorja sta opravila pregled 12 učbenikov regionalne geografije sveta, od tega sta jih podrobneje analizirala sedem. Sicer se nista omejila samo na to, kakšne regionalizacije so v njih, ampak tudi na sama izhodišča regionalizacij in še druga vprašanja. Pri tem ugotavljata, da so v učbenikih različne regionalizacije, a hkrati poudarjata, da ni dovolj, da se študenti učijo po nekih danih regionalizacijah, ampak morajo tudi sami spoznati različne regionalizacije in principe, na katerih temeljijo (Rees in Legates, 2013, str. 327). Poudarita, da regionalizacije niso same sebi namen, ampak se uporabljajo tudi za različne namene (npr. za članstvo v različnih regionalnih organizacijah), torej ni vseeno, kam kakšna država ali njen del spada (cit. delo, str. 328). Ukvarjata se tudi z drugimi pomembnimi

Prehodne cone so deli sveta, kjer meje med dvema regijama niso povsem jasne oz. imamo opravka s postopnimi prehodi. Čeprav je navajanje takšnih prehodnih con na nek način dobro »opravičilo«, če nekje ne moremo potegniti jasnejših razmejitev, pa to za šolsko rabo ni korektna rešitev. Učence brez potrebnega predznanja lahko takšne »prehodne cone« precej zbegajo, saj te »prehodnosti« še ne morejo dobro razumeti.

Slika 1: Nekateri nevrovalgične točke obstoječih regionalizacij sveta

Vir: Rees in Legates, 2013, str. 332
Kartografija: A. Polšak

vprašanji, na primer, ali naj regionalna geografija obravnava posamezne pokrajine ali enote čim bolj celostno (npr. vse celine podrobno v vseh elementih), ali pa naj izbira problemski pristop in pri tem uporablja le izbrane primere (problemska območja). O njih ugotovitvah bomo podrobneje pisali še v nadaljevanju, saj smo jih vzeli kot izhodišče diskusije (Slika 1).

Regionalizacija sveta je za šolske oz. študijske namene gotovo neenotna tudi drugod po svetu. Rees in Legates (2013, str. 336) poudarjata, da so avtorji različnih regionalizacij bolj utemeljevali razlike med regijami kot to, kaj imajo skupnega, poleg tega so se skušali izogniti točnim razmejitvam regij po državah, če je bilo to mogoče. To je sicer razumljivo, ker so

Slika 2: Primer regionalizacije sveta, povzete iz enega od najbolj priznanih ameriških univerzitetnih učbenikov (Nijman, Shin in Muller, 2020).

Kartografija: A. Polšak

regije vedno imaginarni konstrukt človeka, kjer nimamo povsem ustreznih orodij za členitev, še zlasti, če gre za družbenogeografske regionalizacije in znotraj teh za take, ki temeljijo na kulturnih, etničnih ali kakršnihkoli drugih tovrstnih prvinah. A zgodba se tu za namene pouka ne konča, kajti regionalizacija je v tej zvezi zlasti način spoznavanja posameznih regij in ne toliko cilj, še zlasti ne na nižjih ravneh izobraževanja. Zato je za šolsko rabo nujno čim večje poznavanje principov regionalizacij in tudi čim večje poenotenje, če je le mogoče.

Regionalizacije posameznih delov sveta in možne rešitve za slovensko rabo

Delitev Evrope in meja Evrope z Azijo

Pri regionalizaciji sveta se lahko za potrebe slovenske šolske geografije s pridom naslonimo na omenjene ameriške univerzitetne učbenike, katerih členitev neevropskih celin je tudi za nas povprečno sprejemljiva, ne moremo pa tega trditi za njihove podrobnejše členitve Evrope. Nijman, Muller in Shin (2020) na primer razlikujejo le tri evropske regije (Zahodno, Mediteransko in Vzhodno Evropo brez Rusije), Pulsipher, Johansson in Mihelič (2020) pa Zahodno, Južno, Severno in Srednjo Evropo, pri čemer Ukrajino, Belorusijo in Moldavijo uvrščajo v sosednjo svetovno regijo Rusijo s »postsovjetskimi« državam. Srednja Evropa je v njihovem učbeniku precej drugačna od našega pojmovanja Srednje Evrope. Z neenotnostjo členitve Evrope se srečamo tudi pri drugih avtorjih ameriških univerzitetnih učbenikov, ki so pri členitvah Evrope veliko bolj neenotni kot pri členitvah sveta, predvsem pa se vidi, da na Evropo gledajo z bolj oddaljene ameriške perspektive. Vsi ti avtorji so si enotni, da Rusije (včasih še s kakšno drugo vzhodnoevropsko državo) ne prištevajo k Evropi, ampak jo obravnavajo kot samostojno svetovno regijo (praviloma skupaj z državami, nastalimi na območjih nekdanje Sovjetske srednje Azije in Zakavkazja). V tem so si enotni tudi z avtorji različnih ruskih učbenikov in monografij, ki Rusijo vidijo kot samostojno svetovno regijo.

Poenoteno in za slovensko šolsko geografijo uporabno členitev Evrope zmanjšamo tudi v redkih novjših strokovnih monografijah o geografiji Evrope, nastalih v Evropi, evropskih univerzitetnih učbenikov na obravnavano temo pa razen redkih izjem (Bufon, 2012) znotraj nam dosegljive literature tako rekoč ni na voljo. S področjem regionalne geografije Evrope se še največ ukvarja Inštitut za regionalno geografijo v Leipzigu (nem. *Leibniz-Institut für Länderkunde*), ki pa (še) ni predstavil svoje

regionalizacije Evrope. Največ odličnih novih regionalnogeografskih monografij o posameznih evropskih državah izdaja založba Springer, npr. o Sloveniji (Perko, Ciglič in Zorn, 2020), Srbiji (Manić, Nikitović in Djurović, 2022), Španiji (Tapiador, 2020) in drugih, ni pa še izdala monografije o Evropi kot celoti.

O geografiji Evrope kot celote imamo tako na voljo le nekaj obsežnejših monografij in tematskih atlasov Evrope. Med temi se jih le manjši del ukvarja z regionalizacijo Evrope (Carroué, Collet in Ruiz, 2010; Gebhardt, Glaser in Lentz, 2013; Ostergren in Le Bossé, 2011), večina pa se temu vprašanju rajši v celoti izogne (Adoumié idr., 2013; Beckouche in Richard, 2013; Blouet, 2012; Gebhardt, Glaser in Lentz, 2013; Lévy, 2011; Lichtenberger, 2005; López Palomeque in Plaza Gutiérrez, 2019; Murphy, Jordan-Bychov in Bychova Jordan, 2014; Tétart in Mounier, 2021). Posebna izjema je slovenski Atlas Evrope (Šehić in Šehić, 2006), namensko narejen na osnovi slovenske šolske regionalizacije celine. Le redka od navedenih del posvečajo nekaj pozornosti tudi geografski meji Evrope z Azijo (Bufon, 2012; Carroué, Collet in Ruiz, 2010; Gebhardt, Glaser in Lentz, 2013; Murphy, Jordan-Bychov in Bychova Jordan, 2014; Šehić in Šehić, 2006).

Razen izjem (Bufon, 2012; Šehić in Šehić, 2006) pa navedena dela ne obravnavajo Evrope po regijah, ampak kot celoto, pri čemer uporabljajo tematski pristop. Pri tem še zdaleč ne obravnavajo vseh delov Evrope enakovredno. Bolj ko gremo proti evropskemu vzhodu, bolj je obravnava skromna, pomanjkljiva ali pa zastopana le v simbolnem obsegu (npr. na posameznih tematskih zemljevidih brez ustrezne tekstovne razlage).

Posebno vsebinsko vprašanje je teritorialni obseg obravnavane Evrope in potencialna vključitev Rusije, Turčije in zakavkaških držav znotraj nje. Turčijo in/ali tri zakavkaške države v sklopu Evrope zelo površno obravnava ali vsaj omenja nekaj del, ki pojem Evrope razumejo bolj v smislu političnega projekta. Turčijo in/ali zakavkaške države vidijo predvsem kot nek povezovalni člen širšega evropskega prostora ali njegovega zaledja (Beckouche in Richard, 2013; Gebhardt, Glaser in Lentz, 2013; Lévy, 2011; López Palomeque in Plaza Gutiérrez, 2019; Tétart in Mounier, 2021). Precej drugačen pa je pogled na Rusijo oz. na njen evropski del (do Urala), ki ga kot del Evrope – razen ene izjeme (Lichtenberger, 2005) – obravnavajo vsa navedena dela. Res pa je, da je ta obravnava – vsaj v primerjavi z drugimi deli Evrope – praviloma manj obsežna in marsikje le bolj ali manj simbolna.

Ob različnih znanstvenih in drugih projektih, ki jih financira Evropska unija, nimamo na voljo novejših strokovnih geografske monografije o Evropi kot celoti ali vsaj o Evropski uniji.

Je geografska meja med Evropo in Azijo potegnjena po Kumo-Maniškem podolju ali pa poteka po gorovju Kavkaz?

Zanimivo je, da ob različnih znanstvenih in drugih projektih, ki jih financira Evropska unija, nimamo na voljo kake novejšje strokovne geografske monografije o Evropi kot celoti ali vsaj o Evropski uniji. O slednji je bilo sicer z različnih vidikov napisanih na desetine del, zadnji omembe vredni deli s področja geografije EU pa sta izšli že pred letom 2000 (Cole, 1997; Nagle in Spencer, 1996). Na drugi strani pa so različni zahodni avtorji ustvarili več geografskih monografij o Rusiji, ki jo vedno obravnavajo skupaj z njenim »postsovjetskim« vplivnim zaledjem. Med tujimi avtorji je tu treba izpostaviti predvsem delo Blinnikova (2011), med domačimi pa univerzitetni učbenik Zupančiča (2021).

Pred obravnavo regionalizacije Evrope za potrebe šolske geografije je treba izpostaviti še problematiko geografske meje med Evropo in Azijo. To je vprašanje, ki so ga začeli reševati že v antiki; ruski car Peter Veliki je mejo med celinama trdno zakoličil na Uralu, geografski znanosti pa celotnega poteka meje ob več poskusih uveljavitve različnih rešitev nikoli ni uspelo do konca zadovoljivo razčistiti. Predlagane rešitve (naravne) razmejitve obeh celin so se skozi obdobja nekoliko spreminjale. Meja po Bosporju, Črnem morju, Kaspijskem jezeru in gorovju Ural je pri vseh teh rešitvah v osnovi enaka, največji nerešen problem pa ostaja odsek od Črnega morja do Kaspijskega jezera (Vivid Maps, b. d.). Pri pregledu do sedaj predlaganih rešitev lahko na tem odseku kot najbolj uveljavljeni rešitvi prepoznamo dve: mejo po Kumo-Maniškem podolju in mejo po gorovju Kavkaz. Prvo naj bi več desetletij podpirali sovjetski geografi, po enem od virov (Wiktorska-Świecka, b. d.) pa jo je za svojo vzela tudi Mednarodna geografska unija. Druga rešitev, to je meja po Kavkazu, je postala popularnejša v novejšem času, tudi med ruskimi geografi. Največkrat jo najdemo v atlasih, namenjenih poljudnejši rabi, ter v različnih spletnih virih. Potegniti mejo po Kavkazu, oziroma po južni meji Rusije z Gruzijo in Azerbajdžanom, je na prvi pogled zelo enostavna in privlačna rešitev. Njena problematičnost pa je v tem, da z njo odpremo kar nekaj novih vprašanj, saj trči ob nekatere slovenske zabetonirane predstave o Evropi kot taki. Najvišje evropsko gorstvo, na nek način tudi simbol Evrope, ki je dal ime alpidski orogenezi, alpinizmu in še kakšnemu pojmu, naenkrat niso več Alpe, ampak severna pobočja Kavkaza. Tam se po takšni zamejitvi Evrope nahaja tudi najvišji evropski vrh Elbrus, Mont Blanc je namreč od njega za več kot 800 m nižji. Kot del evropskih narodov bi morali pri takšni zamejitvi obravnavati tudi izredno

pester in pogosto tudi konflikten etnični mozaik na severu Kavkaza v Dagestanu, Čečeniji, Ingušetiji, Kabardino-Balkariji, Karačaj-Čerkeziji in Adigeji, to je v etnično neruskih republikah na južni periferiji Rusije, kjer govorijo vrsto neindoevropskih jezikov, v slovenski in evropski zavesti pa niso ravno zasidrane kot del Evrope.

V slovenski šolski geografiji smo mejo med Evropo in Azijo potegnili po Kumo-Maniškem podolju. Pri tem smo se izvirno naslonili na nemško šolsko geografijo, kjer takšno razmejitev tudi danes najdemo v šolskih učbenikih različnih založb (npr. Boeti, Korby in Kreus, 2020; Buder, Kulke in Richter, 2005). Posebna raziskava izbranih šolskih učbenikov iz različnih evropskih držav (Senegačnik, 2005) je pokazala, da so v času raziskave tudi v osnovnošolskih učbenikih drugih evropskih držav imeli to razmejitev večkrat (v 12 primerih) označeno po Kumo-Maniškem podolju kot po grebenu Kavkaza (v 7 primerih), zelo redko (v 3 primerih) po južnih mejah Zakavkazja, pogosto (v 13 primerih) pa razmejitve niso definirali. Menimo, da je z didaktičnega vidika to mejo potrebno definirati, saj učenci z jasnimi opredelitvami meja, četudi so le dogovorne, lažje konkretizirajo svoje prostorske predstave, kot če vse brez jasnih meja nekako »visi v zraku«. S tem pa nočemo prejudicirati, da bi bila kakršna koli dogovorna geografska meja Evrope lahko ovira za evropsko povezovanje z bližnjimi državami prek takšne dogovorne meje, saj že dosedanja praksa kaže, da se različne oblike povezovanja (politične, gospodarske, športne, kulturne idr.) ne ozirajo na meje, ki smo si jih zamislili geografi. Gruzija bo lahko nekoč ravno tako postala članica EU, čeprav jo sedaj geografsko (še) uvrščamo v Azijo. Iz prej navedenih razlogov pa za slovensko šolsko rabo predlagamo dosedanje dosledno razmejitve Evrope in Azije po Kumo-Maniškem podolju in ne po Kavkazu. Ostali odseki razmejitve med Evropo in Azijo pa nikoli niso bili specifično izpostavljeni kot sporni.

Kot smo povedali že zgoraj, tako ameriški univerzitetni učbeniki kot evropske strokovne monografije, univerzitetni učbeniki in tematski atlasi o Evropi prinašajo le malo uporabnega za potrebe slovenske šolske regionalizacije Evrope. Precej drugačno sliko pa dobimo pri pregledu šolskih učbenikov iz različnih evropskih držav, ki obravnavajo geografijo Evrope. Prej omenjena raziskava (Senegačnik, 2005) je pokazala, da je med 35 izbranimi osnovnošolskimi učbeniki, izdanimi v 35 različnih državah, kar 19 učbenikov vsebovalo prikaz členitve Evrope, 16 učbenikov pa je bilo brez njega. Čeprav je bila členitev Evrope le v enem primeru (češkega učbenika) povsem enaka členitvi v slovenskih

učbenikih, pa je bila v večini ostalih učbenikov (14 primerov) prikazana zelo podobna členitev in le pri manjšini (5 primerov) dokaj drugačna členitev.

V Sloveniji pri dosednji členitvi v osnovni šoli razlikujemo 5 regij (Srednja, Zahodna, Severna, Vzhodna in Južna Evropa), v gimnaziji pa eno več, saj poleg Južne kot posebno regijo izločamo še Jugovzhodno Evropo (Slika 3). Danes se le malokdo zaveda, da je bila osnova za današnjo členitev Evrope v slovenski šolski geografiji zasnovana že pred desetletji, še v času blokovske delitve Evrope. Ilešič (1972) je na primer v svojem učbeniku za 2. razred gimnazij Evropo obravnaval skupaj s Sovjetsko zvezo, in sicer po enotah: Severna, Atlantska, Srednja in Južna Evropa ter Sovjetska zveza. Zanimivo je, da je že tedaj presegel blokovsko delitev Evrope, saj je v okviru Srednje Evrope združeno obravnaval države iz dveh blokov. Z izjemo Romunije, ki jo je prištel k Srednji Evropi, so njegove tedanje evropske regije zajemale iste države kot naše današnje evropske regije. Pomembna razlika je bila le v tem, da je v enem kosu obravnaval Sovjetsko zvezo, katere ostanke na evropskih tleh danes obravnavamo kot štiri države Vzhodne in tri države Severne Evrope.

Po razpadu Jugoslavije in končanju blokovske delitve Evrope smo se v samostojni Sloveniji naenkrat soočili z dejstvom, da je treba tudi členitev Evrope v šoli prilagoditi novi realnosti in pri tem osnovnošolsko regionalizacijo po možnosti povsem poenotiti z gimnazijsko. Nekdanji sovjetski pribaltski »trojček« Litvo, Latvijo in Estonijo smo brez posebnih zadržkov pridružili Severni Evropi, Romunijo pa Balkanskemu polotoku. Razhajanje med osnovnošolsko in gimnazijsko regionalizacijo je ostalo le v južnem delu Evrope, kjer smo v osnovni šoli vse tri polotoke (Iberski, Apeninski in Balkanski) prištel k enotni regiji Južni Evropi, v gimnaziji pa smo iz Južne Evrope izločili še posebno regijo Jugovzhodno Evropo, ki zajema na Balkanu ležeče države brez Grčije. Razlogi za to so bili delno že naravogeografski, najpomembnejši pa je bila postsocialistična dediščina in v marsičem drugačen družbeni razvoj kot v »klasični« Južni Evropi. Največji zadržki so se tedaj pojavili predvsem pri uvrstitvi sosednje Hrvaške v Jugovzhodno Evropo, saj smo jo s tem »potisnili na Balkan«, pri čemer smo Slovenijo kot edino od držav naslednic nekdanje Jugoslavije uvrstili v Srednjo Evropo. Ker je členitev Evrope med slovenskimi geografi tedaj postala precej občutljiva tema, sta bila jeseni 1997 sklicana dva sestanka, na katerih so bili navzoči predstavniki Zavoda RS za šolstvo, Znanstvene sekcije Zveze geografskih društev

Slovenije, obeh tedanjih geografskih inštitutov in ljubljanskega oddelka za geografijo ter še nekateri drugi šolski geografi (Senegačnik, 1998). Kljub pomislekom in na trenutke kar ostri diskusiji se je izkazalo, da ni konsenza za kakršnokoli drugačno členitev Evrope. V novih učnih načrtih leta 1998 se je tako za osnovno šolo zasedrila členitev na 5 evropskih regij, v gimnazijah pa (z izločeno Jugovzhodno Evropo) na 6 regij. Ni slučaj, da so členitev na istih 6 regij z istimi državami prevzeli tudi hrvaški šolski geografi, in to celo za osnovno šolo (Povrženić in Salopek, 2000), le Hrvaško so pri tem uvrstili v Srednjo Evropo.

Če se po četrto stoletja zasedranosti takšne členitve Evrope v slovenskih učnih načrtih danes vprašamo, ali je ta členitev zaradi zelo dinamičnega in na trenutke ne ravno pričakovanega družbenega razvoja sploh še ustrezna, je kljub nekaterim pomislekom odgovor še vedno da. Nedvomno so se pokazala nekatera nova dejstva, ki to členitev na posameznih območjih spravljajo pod vprašaj, vendar ne v tolikšni meri, da bi lahko tam našli drugačne, boljše rešitve in regionalizacijo potegnili drugače. V nekaterih evropskih regijah (Zahodna Evropa, Srednja Evropa, nordijski del Severne Evrope in »klasična« Južna Evropa brez Jugovzhodne Evrope) so v tem obdobju doživljali in še naprej doživljajo družbeni razvoj, ki se zdi bolj ali manj pričakovan, drugod (predvsem v pribaltskem »trojčku« in celotni Jugovzhodni Evropi) pa se odvijajo specifični procesi, ki jih pred četrto stoletja nekako nismo pričakovali, da o vojni v Ukrajini v Vzhodni Evropi sploh ne govorimo. Pribaltski »trojček« nikakor ne deluje več tako homogeno, kot je v času osamosvajanja. Še bolj značilno severnoevropska je s svojo protestantsko podstatjo in velikim gospodarskim prebojem v tem času postala Estonija, Litvo pa bi danes zaradi kulturnozgodovinskih vezi, katoliške podstati in višegrajskim državam sorodnega gospodarskega razvoja brez posebnih težav lahko prištevali tudi k Srednji Evropi. Latvija pa – tako kot vedno – ostaja nekje vmes med sosedama. Najbolj nepričakovano, kar pribaltske države morda bolj kot kdaj prej loči od nordijskih, pa je njihovo praznjenje oz. močno zmanjševanje števila prebivalcev. V tem pogledu se lahko primerjajo z Jugovzhodno Evropo, kjer so nekatere postsocialistične države (Romunija, Bolgarija, Hrvaška) sicer že članice EU, druge pa ostajajo v »čakalni vrsti« (Srbija, Bosna in Hercegovina, Severna Makedonija, Črna gora, Kosovo in Albanija), vsem pa so skupni praznjenje prostora, izseljevanje in močno zmanjševanje števila prebivalcev. To velja tudi za sosednjo Hrvaško, ki je predvsem

V učnih načrtih leta 1998 in 2008–2011 se je za osnovno šolo zasedrila členitev na 5 evropskih regij, v gimnazijah pa (z izločeno Jugovzhodno Evropo) na 6 regij.

Daleč največje spremembe je po letu 2000 povzročila širitev EU na vedno večje število članic, zaradi česar se prvi hip zdi, da so razlike med evropskimi regijami skoraj izginile, da gre pri dosedanji členitvi Evrope že za nek anahronizem in da bi morali v šoli obravnavati predvsem EU kot novo celoto, brez meja.

ob obali doživela neverjeten razvoj in postala eden glavnih turističnih biserov Evrope, a je med zadnjima popisoma prebivalstva kljub temu izgubila desetino prebivalcev. Celotna Jugovzhodna Evropa tako zaradi alarmantnega demografskega razvoja – kljub nekaterim nespornim gospodarskim in družbenim premikom – ostaja na nek način zaokrožena oz. poenotena in se v tem pogledu opazno razlikuje od držav Južne Evrope, ki so med drugim še naprej države priseljevanja.

Daleč največje spremembe je po letu 2000 povzročila širitev EU na vedno večje število članic, zaradi česar se prvi hip zdi, da so razlike med evropskimi regijami skoraj izginile, da gre pri dosedanji členitvi Evrope že za nek anahronizem in da bi morali v šoli obravnavati predvsem EU kot novo celoto, brez meja. Podrobnejši vpogled v evropsko dogajanje pa nam pove, da se kljub velikemu in koristnemu poenotenju na številnih področjih družbenega življenja nekatere razlike – tako med državami

smiselno obravnavati kot posebno evropsko regijo.

Na osnovi vsega povedanega predlagamo, da se zaradi geografskih značilnosti in kompleksnosti problematike, še zlasti pa z vidika poenotenja regionalizacije na obeh ravneh tako v osnovni šoli kot srednjih šolah Južna in Jugovzhodna Evropa obravnavata ločeno.

Delitev Azije ter meja Azije z Avstralijo in Oceanijo

Delitev Azije je manj zapletena kot delitev Afrike, a tudi do neke mere neenotna. Tako v tuji kot slovenski geografiji nikoli ni bilo posebnih težav pri členitvi Azije na Vzhodno, Južno, Jugovzhodno in delno tudi Jugozahodno Azijo. Glavna problema sta uvrstitve Rusije, ki je tako del Evrope kot del Azije, in ostalih »postsovjetskih« azijskih držav, ki jih geografi (tudi na osnovi nekdanjih sovjetskih členitev) sicer praviloma uvrščajo v dva sklopa. Prvi sklop predstavljajo države, naslednice republik nekdanje Sovjetske srednje Azije, ki jim je bila že v imenih skupna končnica -stan (npr. Uzbekistan, Tadžikistan itd.). Te države imajo številne skupne naravne in družbene značilnosti (lega v celinski notranjosti s suhim podnebjem, prevlada turške jezikovne skupine, islamska veroizpoved, prisotnost energijskih virov idr.), v sodobnem času pa predstavljajo presečišče interesnih sfer Rusije, Turčije in Kitajske. Slednja prek njih celo vidi koridor za novo »svilno pot« do Evrope. Za te države se včasih uporablja tudi skupna oznaka Srednja Azija, vendar je pojem Srednje Azije v tuji literaturi zelo nejasno definiran in pogosto zajema (poleg navedenih držav) še precej širša območja v azijski notranjosti, tudi Mongolijo in dele Kitajske, zato se ga vsaj v šolski geografiji kaže izogibati. Drugi sklop držav, ki pa ne spada v Srednjo Azijo, ampak tvori čisto posebno enoto, je Zakavkazje. Tri zakavkaške države (Gruzija, Armenija in Azerbajdžan) se sicer močno razlikujejo, skupna pa jim je predvsem lega na konfliktnem presečišču interesov Rusije, Turčije in Zahoda (Evropske unije in ZDA) med Kavkazom in Malo Azijo.

Oglejmo si, kako Azijo delijo že omenjeni univerzitetni učbeniki v ZDA. Rees in Legates (2013) ugotavljata, da je Rusija v teh učbenikih samostojna regija, ki ni umeščena ne v Azijo ne v Evropo. V njuni analizi štirje učbeniki k Ruski regiji prištevajo (poleg Rusije) še vse t. i. srednjeazijske države (Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirgizistan in Tadžikistan), velika večina (6 od 7) učbenikov pa k Ruski regiji prištevata tudi zakavkaške države (Gruzija,

Slika 3: Slovenska dosedanja delitev Evrope v gimnaziji in prikaz dveh najbolj uporabljenih razmejitev Evrope in Azije
Kartografija: A. Polšak

kot znotraj njih – celo povečujejo. Širjenje EU ni več enoznačen proces, nekaj držav se vanjo sploh ne želi vključiti (Švica, Norveška), ena pa je že izstopila (Združeno kraljestvo). Uvrščanje evropskih držav v 5 oz. 6 omenjenih geografskih regij tako še naprej ostaja smiselno. V problematiko Vzhodne Evrope se zaradi nepredvidljivosti tamkajšnjega dogajanja, ko vojna v Ukrajini še traja, v tem prispevku nismo podrobneje spuščali, zagotovo pa jo je še naprej

Armenija in Azerbajdžan). Kot posebna regija sveta se v dveh učbenikih pojavi Osrednja ali Centralna Azija, ki obsega države, nastale iz tamkajšnjih nekdanjih sovjetskih republik, katerim pa so v obeh učbenikih pripisali še Afganistan, v enem pa poleg teh držav še Mongolijo in celo zahodni del Kitajske. Večja enotnost je pri regiji Vzhodna Azija, kjer v šestih učbenikih vanjo enotno vključujejo Kitajsko, Japonsko, Severno in Južno Korejo ter Mongolijo.

Pri Južni Aziji ni razlik, saj so učbeniki enotni in k regiji prištevajo Pakistan, Indijo, Bangladeš, Nepal, Butan in Šrilanko (trije vključujejo še Afganistan); se pa pri enem učbeniku pojavlja tudi ime Monsunska Azija, ki vključuje Južno, Vzhodno in Jugovzhodno Azijo. Razlike so tudi pri razmejitvi Jugovzhodne Azije z Oceanijo. Šest učbenikov je v tem pogledu enotnih in potegnejo mejo med (Jugovzhodno) Azijo in Avstralijo ter Oceanijo čez Novo Gvinejo (zahodni del otoka, nekdanja nizozemska kolonija, je del Jugovzhodne Azije, vzhodni del otoka, ki ga je med letoma 1902 in 1977 upravljal Avstralija, pa del Avstralije in Oceanije); en učbenik pa v celoti iz Jugovzhodne Azije izključi otok Novo Gvinejo in ga pripiše Avstraliji in Oceaniji. Delitev otoka med dve celini je problematična, ker temelji na politično (umetno) ustvarjeni meji po 141. poldnevniku, raznolika ljudstva, ki nimajo skupne narodne zavesti, pa so kulturno in jezikovno bolj podobna prebivalcem Melanezije kot Indonezije (Rees in Legates, 2013, str. 335), čeprav so tudi prebivalci Melanezije zelo raznoliki, kar povzroča težnje k oblikovanju manjših regionalnih identitet (Lawson, 2016; Walter in Monk, 1978). Na podlagi politične realnosti za potrebe slovenske šolske geografije predlagamo razmejitve Azije in Avstralije (z Oceanijo) z državno mejo na Novi Gvineji, ki razmejuje Indonezijo in Papuo Novo Gvinejo.

V slovenski učni načrt za osnovno šolo (Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Geografija, 1998; Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Geografija, 2001) smo od leta 1998 vključevali členitev Azije, ki se – razen v enem delu – pravzaprav ujema s členitvami v predhodno navedenih ameriških učbenikih. Prva regija je azijski del Rusije, ki ga zaradi nedeljivosti te države obravnavamo že v sklopu Vzhodne Evrope. Glede na lego lahko ta del Azije označimo tudi kot Severna Azija, čeprav v tuji geografski literaturi pojma Severne Azije skoraj ne zasledimo. Zelo pogosto pa tam razčlenjujejo druge dele Azije, poimenovane po straneh neba. V regije Vzhodna, Južna in Jugovzhodna Azija pri nas že po tradiciji vključujemo iste države kot različne tuje

regionalizacije. Delna izjema je le Afganistan, ki ga v nekaj primerih sicer vključujejo v Južno Azijo, pri nas pa smo Južno Azijo jasno izenačili s pojmom Indijske »podceline«, ki Afganistana kljub določeni etnični in kulturni sorodnosti s Pakistanom že po definiciji ne more vključevati. Največjo razliko z nekaterimi tujimi regionalizacijami smo naredili pri Jugozahodni Aziji, kateri smo iz vrste razlogov priključili še države nekdanje Sovjetske srednje Azije in Zakavkazja, vendar se osnovna ideja za to ni porodila v Sloveniji, ampak smo jo našli v nekaterih najpomembnejših že prej citiranih regionalizacijah sveta (de Blij in Muller, 2008; Newig, Reinhardt in Fischer, 1983). Glede na to, da se je takšna členitev Azije v slovenski osnovnošolski praksi do sedaj izkazala kot zelo uporabna in neproblematična, predlagamo, da jo uporabljamo še naprej, po potrebi tudi v gimnazijskem programu.

Delitev Afrike

Delitev Afrike je dokaj zapletena. To ne preseneča, kajti Afrika je tako naravno- kot družbenogeografsko zelo raznolika celina, kjer so se stikale različne civilizacije in kulture, vere in nazori. Regionalizacija Afrike (kakor katerekoli druge celine) je odvisna od kriterija delitve: ali gre za naravno(geografsko) ali družbeno(geografsko) regionalizacijo. Vsaj pri pouku geografije se podrobnejša naravnogeografska regionalizacija ne uporablja, če pa se, gre bolj za poimenovanje večjih naravnih enot in ne za obravnavo po izbrani naravnogeografski regionalizaciji. Afriko namreč po (trenutnih) ciljih učnih načrtov za osnovno šolo in srednje šole (gimnazije) obravnavamo po družbenogeografskih regijah, zato je pomembno najti enotno delitev. V tem smislu je sintezni pregled delitev podal Lovrenčak (2011), ki je za šolsko rabo predlagal tudi delitev na šest regij (Lovrenčak, 2011, str. 8). V geografiji namreč obstaja množica možnih delitev, ki se med seboj precej razlikujejo ali pa so nastale z različnim namenom. Je pa tudi v tem primeru enako, kot to velja za vse regionalizacije: z delitvijo nekega ozemlja na manjše enote namreč lažje razumemo procese in dogajanja, ki potekajo v njih, in zato morajo biti imena in meje regij natančne in nedvoumne (Lovrenčak, 2011, str. 4).

Omenimo samo nekatere dileme oz. razlike pri naravno- ali družbenogeografski regionalizaciji:

- kaj sploh obsega pojem Afrika in kaj znotraj tega pojma obsega Saharska (ali Severna) in kaj Podsaharska Afrika,
- ali se nasloniti na naravnogeografsko (Jäger, 1954) ali družbenogeografsko delitev, morda na kombinacijo obeh in katere metode uporabiti,

V regije Vzhodna, Južna in Jugovzhodna Azija pri nas vključujemo iste države kot različne tuje regionalizacije. Delna izjema je le Afganistan, ki ga nekateri vključujejo v Južno Azijo, pri nas pa smo Južno Azijo jasno izenačili s pojmom Indijske »podceline«, ki Afganistana kljub določeni etnični in kulturni sorodnosti s Pakistanom že po definiciji ne more vključevati.

Afriko po (trenutnih) ciljih učnih načrtov za osnovno šolo in srednje šole (gimnazije) obravnavamo po družbeno-geografskih regijah.

- če že izoblikujemo nek tip regionalizacije (npr. na 5 ali 7 regij), ali imajo sorodne regionalizacije tudi enak obseg (kaj je enota regionalizacije)?

Cole (2008) je v svoji pregledni študiji o regionalizaciji Afrike v angleščini pisanih šolskih učbenikih (ki se ne uporabljajo samo v Združenem kraljestvu) zapisal kar 42 različnih načinov. Ugotovil je, da se pri regionalizacijah najpogosteje uporabljajo enote, kot so Zahodna, Vzhodna, Južna, Srednja ali Centralna, Ekvatorialna in Severovzhodna Afrika. Od teh enot je le ena (Ekvatorialna Afrika) opredeljena po fizičnogeografskih značilnostih, vse ostale pa glede na lego (Cole, 2008, str. 67). To po njegovem pomeni, da je regionalizacija Afrike težavno delo, dodal je tudi, da ni cilj pouka geografije samo spoznavanje držav glede na (že vnaprej dano) regionalizacijo, ampak moramo ob neki regionalizaciji čim bolj vključevati kreativno in kritično mišljenje, ki vključuje tako učitelje kot učence. Morda bi to lahko tudi pomenilo, da mora biti v pouk vključen tudi sam proces regionalizacije oz. kritičen pogled nanjo.

Tudi Rees in Legates (2013) sta Afriko izpostavila kot zapletenejši primer regionalizacije. V tej

zvezi se kot veliki regiji pojavljata Severna Afrika in del Azije, ki je do neke mere njej soroden in ga imenujeta Jugozahodna Azija ali Srednji vzhod, ter Podсахarska Afrika. Vsi učbeniki v njuni analizi obravnavajo obe regiji (Severno Afriko in Jugozahodno Azijo) kot eno enoto, kar je bistvena razlika glede na naše pojmovanje. Razlike med učbeniki so le v tem, kaj ta enota oz. regija obsega. Tako večina regionalizacij vanjo vključuje še Turčijo (dve ne), prav tako pa štiri od sedmih regionalizacij vanjo vključujejo še Afganistan (kot del Srednjega vzhoda); eden pa vanjo vključuje celo še vse »srednjeazijske« države. Nekoliko neenotni so učbeniki tudi glede meje te regije na jugu, saj dva učbenika v to regijo uvrščata še Sudan, eden pa tudi Centralnoafriško republiko. Preostali oz. večji del Afrike je v obravnavanih učbenikih del Podсахarske Afrike. Ta pri dveh učbenikih vključuje še celoten nekdanji Sudan, pri dveh ga regionalizacija razdeli po meji novonastalih držav Severnega in Južnega Sudana, v enem sodi vanjo še prehodno območje v Sahari, v (le) enem pa v to regijo sodita še Eritreja in Etiopija (Rees in Legates, 2008, str. 333).

Da je Afriko možno razdeliti še kako drugače, so utemeljili mdr. tudi Good, Derudder in Witlox (2011). Avtorji namreč menijo, da so obstoječe regionalizacije, ki temeljijo na skupnih značilnostih nekega območja in jih omejujejo državne meje, omejene. Predlagali so regionalizacijo, ki temelji na interakciji med pomembnejšimi mesti, kar so ugotavljali s pogostnostjo letalskih povezav oz. številom potnikov med njimi. Takšna regionalizacija je za namen pouka sicer manj uporabna, pokaže pa, katera območja so bolj ali manj tesno povezana z nekim središčem, ki je v tem primeru mesto s pomembnejšim mednarodnim letališčem.

Slovenski geografi so Afriko različno razdelili: vsak na svoj način, vendar dokaj podobno Ilesič (1957) in Savnik (1960), nato pa nekoliko drugače Medved (1978). Vsem je skupno, da so regije poimenovali po straneh neba, čeprav niso imeli povsem enakih kriterijev. Delitev po skupnih značilnostih (npr. skupni zgodovini, gospodarskih sistemih, ki po mnenju nekaterih še niso dovolj razviti, da bi nakazovali specifičen razvoj idr.) so zasledovali tudi avtorji v tujini, ki pa se je na koncu prav tako pokazala v delitvah na regije, poimenovane po straneh neba. Tako dobimo naslednje regije Afrike: Severozahodna, Severovzhodna, Zahodna, Srednja, Vzhodna in Južna Afrika. Za šolsko rabo predlaga tako delitev tudi Lovrenčak (2011, str. 8; Slika 4). Slednji k vsaki enoti pripisuje tudi določene države. Čeprav najdemo podobne delitve tudi v tujini, se obseg posameznih enot med njimi

Slika 4: Predlagana delitev Afrike na regije za namen pouka geografije v šolah po Lovrenčaku (2011)
Kartografija: A. Polšak

razlikuje. Med državami, ki so največkrat umeščene v različne enote, sta Čad in Angola. Pri Južni Afriki je posebna težava tudi razlikovanje regije Južna Afrika in države Južna Afrika, kjer Lovrenčak (2011, str. 8) predlaga, da bi za državo dosledno uporabljali ime Južnoafriška republika ali Republika Južna Afrika (po uradnem poimenovanju (angl.) *Republic of South Africa* ali (afriško) *Republiek van Suid-Afrika*), za ime regije pa Južna Afrika.

Če povzamemo vse te ugotovitve različnih avtorjev, lahko še enkrat potrdimo, da je členitev Afrike ena zahtevnejših, še posebej, če želimo priti do takšne, ki bo res ustrezna tudi za rabo v osnovni šoli. Dosedanje ugotovitve pa so pokazale še nekaj. Lovrenčakov predlog regionalizacije Afrike je pravzaprav zelo enak dosedanji členitvi v slovenskih osnovnošolskih učbenikih, ki sta jo v slovensko šolsko rabo uvedla Marič in Olas (1986), povzela pa po členitvi v univerzitetnem učbeniku Afrike, ki ga je napisal Medved (1978). Opaznejša razlika je le v poimenovanju afriških regij; te Lovrenčak imenuje po straneh neba, v slovenskem osnovnošolskem učnem načrtu pa smo jih v skladu s prej omenjenimi slovenskimi avtorji poimenovali kot Severna, Tropska in Južna Afrika, pri čemer se Tropska še naprej deli na Zahodno, Nizko in Visoko ekvatorialno Afriko. Zelo podobna poimenovanja regij Podsaharske Afrike (Zahodna, Srednja, Vzhodna in Južna) pa najdemo tudi v tujih monografijah o Afriki (Cole in de Blij, 2007). Pri členitvi Afrike na tolikšno število regij pa lahko nehote spregledamo primarno delitev celine, trdno uveljavljeno v vsej nam dosegljivi svetovni geografiji, ki najprej v osnovi razlikuje dve neenako veliki regiji – Severno in Podsaharsko Afriko. Zaradi skoraj neposeljene Sahare med njima ni ostre naravne meje, se pa močno razlikujeta po zgodovini, kulturi, etnični, jezikovni in verski sestavi ter drugih značilnostih.

Severno Afriko bi glede na prevladujočo arabsko kulturo lahko kdo poimenoval tudi »arabska« Afrika, vendar se takšno poimenovanje – tudi zaradi spoštljivega priznavanja prisotnosti nearabskih ljudstev – v praksi ne uporablja. Je pa prevlada arabske kulture, skupaj z nekaterimi drugimi značilnostmi (npr. puščavsko površje), razlog, da ta del Afrike vsi avtorji prej navedenih ameriških učbenikov sveta združujejo z naravno in kulturno zelo sorodno Jugoahodno Azijo, na drugi strani pa izpostavljajo Podsaharsko Afriko kot posebno in edinstveno svetovno regijo. Zanj ni značilna povsem enotna kulturna podoba, ampak gre za svojevrsten preplet pravega bogastva svojiskih kultur, nastalih v raznolikih naravnih razmerah, kjer se prepletajo

številna ljudstva, ki govorijo različne jezike ter pripadajo različnim verstvom in gospodarskim usmeritvam. Vse to skupaj pa je v Podsaharski Afriki povezano in na nek način združeno v edinstveno celoto. Tudi znotraj geografije zato naletimo na pojmovanje, da je prav Podsaharska Afrika vredna posebne pozornosti, o čemer po svoje pričajo tudi strokovne monografije, ki svojo pozornost v celoti ali vsaj v večini namenjajo prav njej (Cole in de Blij, 2007; Aryeetey-Attoh, 2003). Poseben univerzitetni učbenik ji je namenila tudi domača avtorica Vintar Mally (2012), v katerem pa Afriko pogosto obravnava kot celoto, vključujoč tudi Severno Afriko. Avtorica v uvodu predstavi tudi zemljevid regionalizacije celine, ki je enaka Lovrenčakovi, v preglednici pred tem pa jasno razlikuje Severno in Podsaharsko Afriko.

Na osnovi navedenega predlagamo, da je v vseh slovenskih učnih načrtih še naprej jasno omenjena delitev na Severno in Podsaharsko Afriko, vprašanje pa je, v kolikšni meri je nujna še nadaljnja členitev Podsaharske Afrike na vse prej navedene regije, imenovane po straneh neba. Podsaharska Afrika je namreč edinstvena celota, ki jo marsikdo že prepozna kot »celino prihodnosti« in si v šoli vsekakor zasluži vso potrebno pozornost ter večjega poudarka na vseh pozitivnih dosežkih novejšega družbenega razvoja, vprašanje pa je, koliko lahko k temu pripomore prej omenjena podrobnejša členitev. V gimnazijskem učnem načrtu je do zdaj ni bilo, pa se je kljub temu ta del sveta dalo dovolj ustrezno didaktično predstaviti.

Delitev Amerike in uvrstitev Grenlandije

Delitev Amerike se zdi neproblematična, saj oblika celine oz. obeh celin na videz nakazuje (vsaj) naravne meje, v resnici pa je bolj zapletena. V tej zvezi se pojavlja tudi vprašanje, h kateri celini sodi danska Grenlandija.

V regionalizacijah v ameriških univerzitetnih učbenikih (Rees in Legates, 2013) je Grenlandija v treh učbenikih del Severne Amerike (ker je del Severnoameriške tektonske plošče), v štirih pa del Evrope (ker politično pripada Danski). Ob tem avtorja še poudarjata, da Grenlandija spričo majhnega števila prebivalcev (okr. 58.000) ni nepomembna, ker se večja njen pomen zaradi taljenja severne ledene kape in odpiranja severnih morskih poti (Rees in Legates, 2013, str. 332). V slovenski šolski geografiji smo Grenlandijo do sedaj vsaj na zemljevidih in v različnih statističnih prikazih (preglednicah) uvrščali v Severno Ameriko, dejansko pa potem obravnavali pri polarnih območjih. Takšno obravnavo predlagamo tudi

Pri členitvi Afrike lahko nehote spregledamo primarno delitev celine, ki najprej v osnovi razlikuje dve neenako veliki regiji – Severno in Podsaharsko Afriko. Zaradi skoraj neposeljene Sahare med njima ni ostre naravne meje, se pa močno razlikujeta po zgodovini, kulturi, etnični, jezikovni in verski sestavi ter drugih značilnostih.

H kateri celini sodi danska Grenlandija?

**Pri členitvi Amerike
še vedno ostaja
osnovno vprašanje:
ali obstajajo tri
Amerike ali le dve,
Severna in Latinska
Amerika?**

v prihodnje. Grenlandija je namreč Severni Ameriki bližja ne le po geografski legi in geološki zgradbi, ampak tudi po prebivalstvu, saj Inuiti živijo še v Severni Ameriki, ne pa tudi v Evropi. Politična pripadnost Danski, v okviru katere ima Grenlandija sicer izrazito samoupravo in ni več del EU, pa tudi ni nujen razlog za njeno obravnavo znotraj Evrope, saj tudi Francoske Gvajane na primer ne obravnavamo pri Evropi, ampak pri Latinski Ameriki.

V zgoraj navedenem delu (Rees in Legates, 2013) obravnavani učbeniki trije obravnavajo Srednjo in Južno Ameriko kot eno enoto, ostali štirje kot dve enoti, pri čemer ni dileme, kaj obsega Severna Amerika (Kanado in Združene države Amerike). Vendar eden od učbenikov iz Latinske Amerike izloči Karibsko območje kot posebno Afro-karibsko regijo, kjer je razlikovalni faktor vpliv afriško-evropske kulture. Ta regionalizacija v to regijo uvršča poleg karibskih držav tudi še Belize, Gvajano, Francosko Gvajano in Surinam.

Pri členitvi Amerike še vedno ostaja osnovno vprašanje, ali obstajajo tri Amerike ali le dve, Severna in Latinska Amerika². Delitev na tri regije je po eni strani logična, ker temelji na geografski legi in ob tem v regije poveže tudi sorodne, a ne povsem enotne države po prebivalstvu in zgodovini. Logična pa je tudi delitev na Severno Ameriko in Latinsko Ameriko, kjer je razlikovalni dejavnik zlasti jezik in kolonialna preteklost, do največje intenzitete različnih družbenogeografskih procesov, ki izvirajo iz kolonialne preteklosti, pa prihaja na meji med Mehiko in ZDA (Stojilković, 2013). Ob tem se poraja dilema, kje je meja med Severno in Južno Ameriko, če gre za dve celini, ali med Srednjo in Južno Ameriko, če gre za tri regije. V Sloveniji se je namreč pojavilo mnenje, da severni del Amerike od južnega loči Panamski prekop, ali Panamska ožina oz. panamski kopenski most. Taka razmejitev je sicer

prikladna, a povsem umetna, kakor je umeten tudi sam prekop, ki sicer prereže celino na dva dela, a hkrati umetno razdeli tudi državo Panamo na dva dela. Panamska ožina (špan. *Istmo de Panamá*) kot meja pa je problematična tudi za to, ker gre za okrog 600 km dolgo ozemlje. Panamsko ožino sicer navaja kot mejo med Severno in Južno Ameriko tudi *Encyclopedia Britannica* (2019). Nekateri tudi menijo, da bi bilo smiselno iskati mejo med celinama (Severno in Južno oz. Srednjo in Južno Ameriko) v nižavju Darién Gap ali Dariénski vrzeli³, kjer je tudi meja med Panamo in Kolumbijo, ali pa upoštevati naravnogeografski dejavnik, ki omogoča, da potegnemo mejo po Tehuantepeški ožini v Južni Mehiki (Špes, 2002). Celina se tu zoži na okrog 220 km. Površje se zniža v nizko planoto, ki razdvaja gorovje Sierra Madre del Sur na severu in gorovje Sierra Madre de Chiapas na jugu.

Ker v Sloveniji po tradiciji delimo Ameriko na tri dele (Severno, Srednjo in Južno), predlagamo, da se za potrebe šolske geografije takšna delitev uporablja še naprej, meja med Srednjo in Južno Ameriko pa naj že zaradi enostavnosti in preglednosti poteka po političnem načelu, in sicer po meji med Panamo in Kolumbijo. Izhajajoč iz dosedanje večinske prakse v slovenskih geografskih učbenikih, predlagamo, da meja med Severno Ameriko in Latinsko Ameriko poteka po meji med Mehiko in ZDA.

Ravno tako predlagamo, da se lahko Južna Amerika v gimnazijskem programu (tako kot do sedaj) po potrebi deli na štiri manjše regije: Karibsko Južno Ameriko (Kolumbija, Venezuela in tri Gvajane), Andsko-staroselsko Južno Ameriko (Ekvador, Peru, Bolivija, Paragvaj), Južno Ameriko srednjih geografskih širin (Čile, Argentina, Urugvaj) in Brazilijo. Osnovo za takšno delitev smo povzeli iz nekaterih najbolj znanih ameriških učbenikov, kjer se Južna Amerika obravnava po tako opredeljenih regijah, vendar ne nujno z istimi imeni (npr. Nijman, Shin in Muller, 2020; Pulsipher, Johansson in Mihelič, 2020).

Regionalizacija svetovnega morja (oceanov in morij)

Za potrebe pouka geografije je pomembno tudi vprašanje razmejitve morij in oceanov. Za to je pristojna Mednarodna hidrografska organizacija, katere članica je od leta 2002 tudi Slovenija. Gre za vprašanje določevanja in razmejevanja (stranskih) morij in oceanov, kar se na prvi pogled zdi lahka naloga, a v resnici ni. Tako je Mednarodna hidrografska organizacija že leta

² Ob tem se poraja še vprašanje, ali je poimenovanje velikega dela Amerike s pojmom Latinska Amerika sploh ustrezno. Na to sta mdr. opozorila tudi Vivares in Dolcetti-Marcolini (2016), ki poudarjata, da obstoječe pojmovanje temelji na prevladi evropske (latinske) kulture, kar bi bilo treba zamenjati s kritično mednarodno ekonomijo, ki bi ponovno obravnavala heterogenost regije kot odraz raznolikosti zgodovinskih poti in latinskoameriškim pristopom modernosti/kolonialnosti, ki bi ponovno dal glas obrobim skupnostim. Ne glede na to lahko ugotovimo, da med prej omenjenimi ameriški učbeniki le avtorica L. Mihelič Pulsipher s sodelavci v več delih ne uporablja skupnega imena Latinska Amerika, ampak rajši govori o Srednji in Južni Ameriki, v ostalih učbenikih pa Latinsko Ameriko še vedno najdemo kot eno od obravnavanih »svetovnih regij«. Ravno tako pojem Latinske Amerike še vedno uporabljajo v šolskih učbenikih različnih evropskih držav in tudi drugod po svetu, zato ne vidimo zadržkov, da ga z ustreznimi pojasnili (predvsem v povezavi z vlogo staroselcev) ne bi še naprej uporabljali tudi v slovenski šolski geografiji. Neprimerna pa se nam zdi nadaljnja uporaba pojma Angloamerika, ki je na splošno že izginil tako iz strokovne kot tudi šolske geografske literature, kjer se uporablja le še ime Severna Amerika.

³ Ime vrzel ima zaradi tega, ker je to edino območje, kjer ni panameriške avtoceste.

1953 razdelila svetovno morje na štiri oceane, leta 2000 na pet, medtem ko v učbenikih še vedno prevladuje delitev na tri oceane. Pri tem je treba najprej razjasniti, kaj sploh pomeni pojem ocean. Ta ima dva pomena: obsega sklenjeno vodno površino zunaj celin ali pa pomeni vodno telo, ki ločuje med seboj celine (Geografski terminološki slovar, 2005). Za šolsko rabo pride v poštev najbolj druga opredelitev, saj učni načrti navajajo oceane kot dele svetovnega morja, ki so na Zemlji poleg velikih kopnih površin ali celin. Leta 1953 je torej Mednarodna hidrografska organizacija razdelila svetovno morje na štiri oceane (Tihi, Indijski, Atlantski in Arktični ocean), oceane pa naprej na 66 morij (Limits of Oceans and Seas, 1953, str. 4, cit. po Perko, 2006, str. 80). Leta 2000 pa je svetovno morje razdelila na pet oceanov in prejšnjim štirim »dodala«⁴ še Antarktični ocean. Takrat so za oceana, ležeča na severu in jugu, predlagali dve imeni: za Arktični ocean ime Severni ocean, za Antarktični ocean⁴ pa ime Južni ocean (Perko, 2006, str. 80; Rosenberg, 2020). Enotnega poimenovanja še do danes ni, saj države dajejo prednost ali prvemu ali drugemu imenu oceanov. Ob tem je pomembno zapisati, da je tedanji direktor Mednarodne hidrografske organizacije Commodore John Leech vpeljavalo novega oceana utemeljil zlasti na raziskavah, ki so pokazale, da je eno od pglavitnih gonilnih sil oceanskega sistema »južno kroženje«, kar naj bi bil pglavitni vzrok, da lahko ta del morja obravnavamo kot ločen ekosistem (Perko, 2006, str. 80). Za severno mejo Antarktičnega oz. Južnega oceana so določili kar 60. vzporednik južne geografske širine. S to, za zdaj najnovejšo delitvijo, smo dobili tudi nove, zmanjšane površine »prvotnih«⁴ treh ali štirih oceanov, kakor je razvidno iz Preglednice 2.

Pri tem naj kot zanimivost navedemo, da je po najnovejši delitvi svetovnega morja meja med oceani na južni polobli jasna in poteka po meji med Atlantskim, Indijskim, Tihim in Antarktičnim oceanom, na severni polobli pa se Atlantski, Indijski in Tihi ocean ne stikajo neposredno z Arktičnim, ampak z morji in zalivi, ki so sicer del Arktičnega oceana v širšem pomenu (npr. Labradorsko, Grenlandsko, Norveško, Ohotsko, Beringovo morje, Aljaški

4 Južni ali Antarktični ocean si le počasi pridobiva svoje mesto tudi v različnih splošnih in šolskih atlasih ter učbenikih. Njegovo mejo so določili po 60. vzporedniku, dejansko pa je ta meja le dogovorna. Nekateri strokovnjaki namreč poudarjajo tolmačenje, da je Južni ocean proti severu omejen z antarktično konvergenco, torej s stikom mrzlih površinskih voda z juga z relativno toplejšimi vodami s severa, takšna meja pa se zaradi krožnega morskega toka čez leto nekoliko premika. Nekateri geografi tudi poudarjajo, da je antarktična konvergenca sploh edina prava meja Antarktike proti severu. Ledena celina, ki jo najdemo v vseh atlasih, dejansko sploh ni prava sklenjena celina, ampak skupina večjih in manjših otokov, ki je v geološki sedanjosti prekrita z debelo plastjo ledu.

Preglednica 2: Velikost oceanov in kopnega

Ocean	Površina v milijonih km ²	Delež površine svetovnega morja v %
Tihi ocean	166,8 (168,7)	46,2 (46,6)
Atlantski ocean	86,6 (85,1)	24,0 (23,5)
Indijski ocean	73,4 (70,6)	20,3 (19,5)
Arktični ali Severni ocean	14,1 (15,6)	3,9 (4,3)
Antarktični ali Južni ocean	20,3 (22,0)	5,6 (6,1)
Svetovno morje	361,2 (361,9)	100,0

Vir: Perko, 2006, str. 82; podatki v oklepaju: Cenedese, C. in Duxbury, A. C. (15. 10. 2022). ocean. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/science/ocean>

zaliv idr.; Slika 5). Tako je Arktični ocean ločen od Tihega in Atlantskega oceana in po opredelitvi Mednarodne hidrološke organizacije v ožjem pomenu obsega »le«⁴ morje, ki je severno od skrajnih točk arktičnih otokov (Svalbardsko otočje (Spitsbergi), Zemlja Franca Jožefa, Severna zemlja, Novosibirsko otočje, otok Wrangel, otok Banks, otoki Kraljice Elizabete idr.) (Limits ..., 1953, str. 4).

Potrebno je poudariti, da je cilj pouka geografije spoznavanje morij in njihova okvirna (približna) lega (in druge lastnosti) in ne uradno določene meje nekega morja.

Slika 5: Arktični ocean z obrobni morji (poudarjeno zapisano) in druga morja
Vir: (Limits ..., 1953, str. 4)
Kartografija: A. Polšak

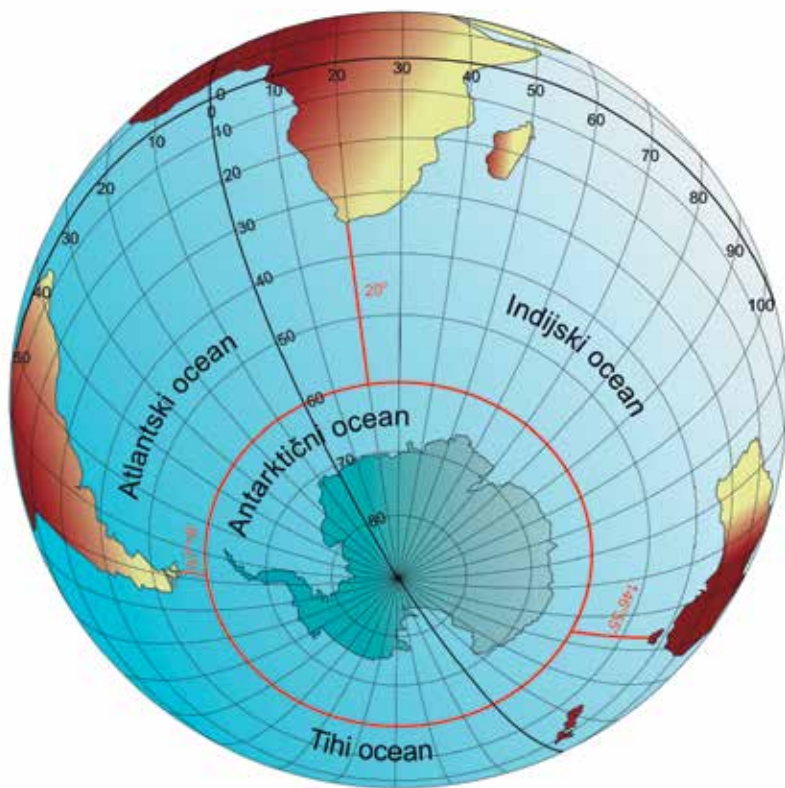
Slika 6: Primer razmejitve Tihega, Atlantskega in Antarktičnega oceana (rdeče črtkano) Meja med Tihim in Atlantskim oceanom je tu poldnevnik, ki poteka preko rta Horn (67° 16' W).

Osnova: Google Earth, vsebina A. Polšak

Mednarodna hidrografska organizacija je leta 1953 razdelila oceane oz. morska območja izven odprtih oceanov na 66 morij (Limits ..., 1953). Večinoma so jih opredelili po skrajnih točkah obdajajočega kopnega in točkah na otokih v oceanih, kjer se otoki sploh nahajajo. Ta morja in njihova imena omenjamo tudi pri pouku geografije, resda ne vseh, odvisno je od ciljev pouka in obravnavanega območja. Pri tem je potrebno poudariti, da je cilj pouka geografije spoznavanje morij in njihova okvirna (približna) lega (in druge lastnosti) in ne uradno določene meje nekega morja (Slika 8). Tako je za namen pouka v osnovni in srednjih šolah dovolj, če učenci vedo, da je Jadransko morje med Italijo in vzhodno ležečimi državami Slovenijo, Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Črno goro in Albanijo (in pogojno Grčijo, ker morje sega na jugu do črte, ki povezuje skrajni jug Apulijskega polotoka in severno obalo Krfa). Podobno lahko pri pouku dokaj enostavno opredelimo tudi obseg zaprtih morij, kakršna sta npr. Egejsko in Črno, več težav pa bi povzročilo opredeljevanje bolj odprtih morij, kakršno je npr. Balearsko ali Ligursko morje (vsaj slednjega pri nas poimenujemo kar zaliv). Podobno velja tudi za druga morja v svetovnem merilu, kjer gotovo pri pouku ne bomo podrobneje obravnavali npr. množico morij okrog Indonezijskega otočja (vsa spadajo v okvir Tihega oceana), nam pa lahko uradna razdelitev pomaga pri ustreznem poimenovanju nekega morja.

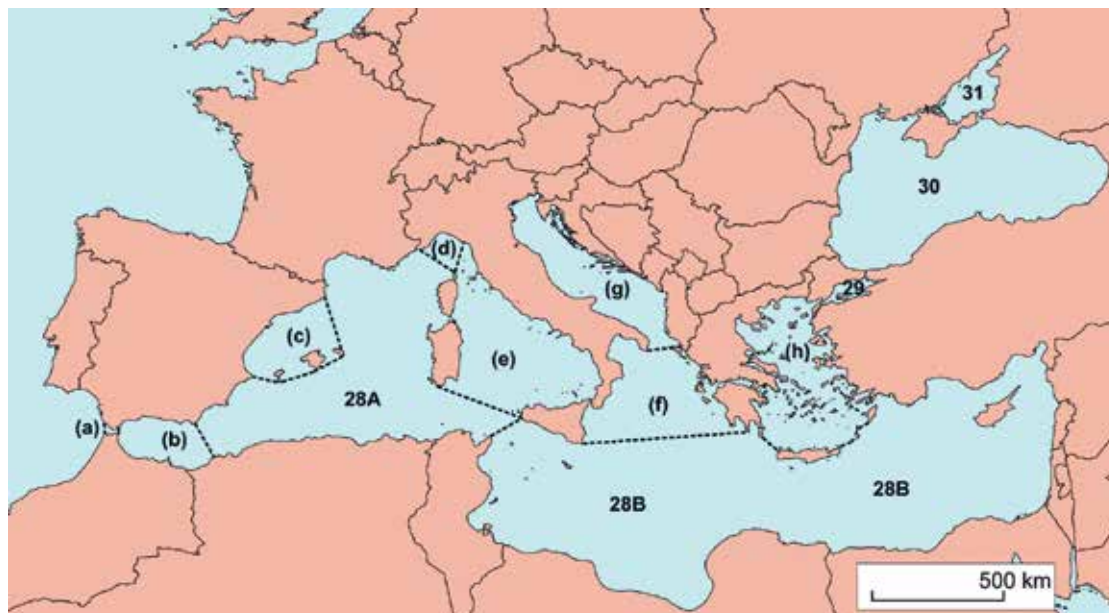
Predlog enotne regionalizacije sveta in Evrope za potrebe slovenske šolske geografije

Zamisli, kako naj bi bila videti členitev sveta na posamezne svetovne regije in kako bi lahko slednje členili še naprej na manjše enote oz. regije, smo podali že ob analizi regionalizacij v različni tuji in domači literaturi, ki se na tak ali drugačen način dotika teh vprašanj. Razlika med dosedanjimi slovensko členitvijo sveta (in Evrope) in členitvami v ameriških univerzitetnih učbenikih in v nekateri drugi tuji strokovni literaturi je predvsem v tem, da smo svet v Sloveniji do sedaj v osnovi delili najprej po celinah in potem po njihovih manjših sestavnih delih (regijah). Takšna delitev in obravnava sveta je najbolj logična in preprosta tako za učence kot tudi za splošno javnost. S tem pa se naša členitev sveta predvsem na območju Rusije in jugozahodnega dela Azije ne sklada povsem s členitvami v delih nekaterih uglednih ameriških in drugih tujih strokovnjakov, ki Rusije ne vidijo kot sestavni del Evrope in jo (skupaj z nejasno opredeljeno »postsovjetsko«

Slika 7: Shematičen prikaz razmejitve Tihega, Atlantskega, Indijskega in Antarktičnega oceana Meja med Tihim in Atlantskim oceanom je poldnevnik, ki poteka preko rta Horn (67° 16' W), meja med Atlantskim in Indijskim oceanom je poldnevnik 200° E, ki poteka preko Aguljaškega rta proti jugu do Antarktičnega oceana, meja med Indijskim in Tihim pa poldnevnik 146° 55' E, ki poteka od Tasmanije proti jugu do Antarktičnega oceana.

Kartografija: A. Polšak

Slika 8: Razdelitev Sredozemskega morja in druga Evro-Azijska morja

Sredozemsko morje se deli na njegov zahodni (28 A) in vzhodni del (28 B), meja pa je črta med skrajnima točkama na Siciliji in Tuniziji. Ostale oznake: a: Gibraltarska ožina, b: Alboransko morje, c: Balearsko ali Ibersko morje, d: Ligursko morje, e: Tirensko morje, f: Ionsko morje, g: Jadransko morje, h: Egejsko morje (Egejski arhipelag), 29: Marmarsko morje, 30: Črno morje, 31: Azovsko morje.

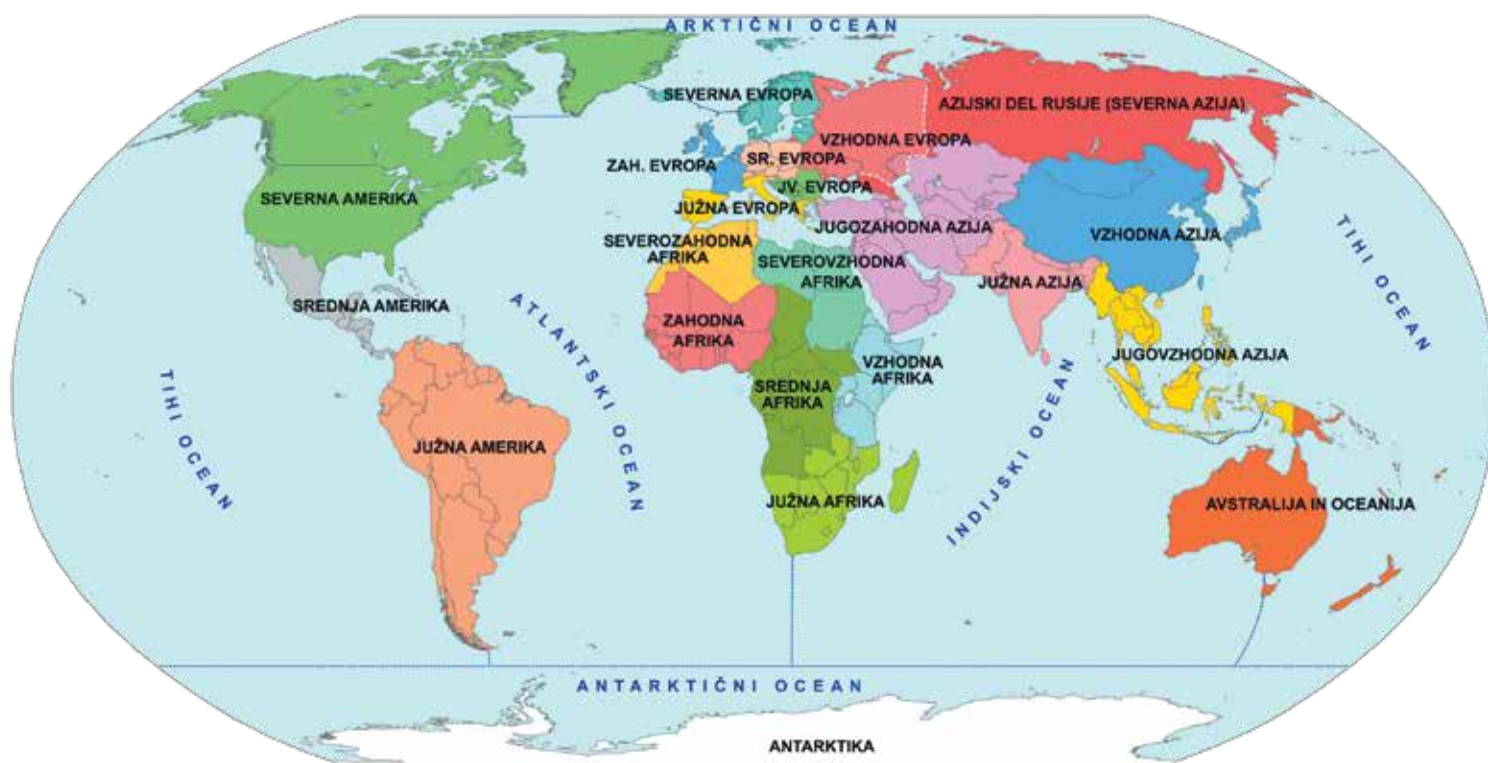
Vir: *Limits of oceans and seas*. Monte Carlo, 1953

Kartografija: A. Polšak

Srednjo Azijo) izločajo kot samostojno svetovno regijo. Tega v slovenski šolski geografiji, že zaradi tradicionalnega in tudi v drugih evropskih državah enakega ali vsaj zelo podobnega pogleda

na Rusijo kot dela Evrope, vsaj za zdaj še ne želimo storiti.

V našem predlogu za posodobljene učne načrte smo zato svet najprej razdelili strogo po celinah

Slika 9: Predlagana regionalizacija sveta in Evrope za posodobljene učne načrte

Kartografija: A. Polšak

in meje med njimi potegnili po državnih mejah (Slika 9). Menimo, da vsi ostali predlogi razmejitev celin v šolo vnašajo le nepotrebno nejasnost, zato naj se obravnavajo na višji stopnji geografskega izobraževanja, to je pri univerzitetnem študiju. Edino veliko izjemo pri tem pravilu smo naredili pri razmejitvi Evrope in Azije (prek Rusije), kar pa je čisto poseben primer in ga moramo gledati le kot izjemo, ki potrjuje pravilo.

Naš predlog je, da Evropo členimo na Severno, Zahodno, Srednjo, Vzhodno, Jugovzhodno in Južno Evropo, za kar smo v članku zapisali več argumentov. Azijo bi razdelili na azijski del Rusije (Severno Azijo), ki se ga obravnava pri Rusiji znotraj sklopa Vzhodne Evrope, ter na Vzhodno, Jugovzhodno, Južno in Jugozahodno Azijo. K slednji bi (tako kot do sedaj) prištevali še tri zakavkaške države in več držav na območju nekdanje Sovjetske srednje Azije. Afriko bi delili na Severno in Podsaharsko Afriko, pri čemer bi prvo po potrebi delili na Severozahodno in Severovzhodno, drugo pa še naprej na Zahodno, Srednjo, Vzhodno in Južno Afriko. Ameriko bi delili na Severno, Srednjo in Južno, pri čemer bi bili Srednja in Južna še vedno lahko združeni pod pojmom Latinska Amerika. Avstralija in Oceanija bi poleg držav in otočij, ki jih že tradicionalno uvrščamo v to svetovno regijo, vključevala tudi državo Papuo Novo Gvinejo, to je vzhodni del otoka Nova Gvineja. Kot posebna svetovna regija ostajajo polarna območja, znotraj katerih bi obravnavali Arktiko in Antarktiko. Grenlandijo bi na zemljevidih in statističnih prikazih prikazovali kot del Severne Amerike, sicer pa bi jo – kot edino pretežno samostojno politično entiteto na polarnih območjih – obravnavali znotraj Arktike. Na koncu na osnovi najnovejših regionalizacij svetovnega morja predlagamo tudi novo vključitev Antarktičnega ali Južnega oceana v slovenski učni načrt.

Sklep

Osnovni namen članka je bil kritično pregledati trenutne regionalizacije sveta in Evrope ter jih primerjati z regionalizacijami omenjenih regij v obstoječih slovenskih učnih načrtih za geografijo. S tem smo lahko podali konkretne predloge za regionalizacijo sveta oz. celin za namen pouka geografije na ravni osnovne in srednjih šol in tudi argumentirali, zakaj so smiselne. Na takšen način so bili cilji, opredeljeni v uvodu, in namen prispevka doseženi.

Pri analizi različnih regionalizacij sveta in Evrope, tako v tuji kot domači strokovni in šolski literaturi, se je pokazalo, da so kljub številnim

nedorečenostim in neenotnosti kriterijev členitve v osnovi zelo podobne.

To je do neke mere presenetljivo, saj so regije v 21. stoletju bolj fluidne, kot so bile kadarkoli prej. Globalizacija, digitalizacija in druge značilnosti sodobne družbe vplivajo na hitro spreminjanje obsega območij in njihovo notranjo dinamiko. Pri območjih, ki so nekoč veljala za homogena oz. kjer je bilo lažje potegniti mejo z drugimi, je danes takšno razmejevanje težje, ni pa nesmiselno ali nemogoče. Kljub temu ali pa prav zato je treba za potrebe šolske geografije nujno vzpostaviti za učence nedvoumno logično in jasno, za stroko neoporečno in hkrati za vse uporabnike tudi uporabno členitev sveta in Evrope. To pomeni, da bo z uporabo takšne regionalizacije vsakdo tudi lažje razumel in sledil na trenutke zelo dinamičnemu dogajanju v sodobnem svetu, ki pa ga konec koncev lahko povezujemo tudi z uvrstitvijo posameznih držav v »določene« regije sveta in Evrope. Na vseh teh postulatih temelji tudi regionalizacija sveta (in Evrope), ki jo predlagamo, s čimer je osnovni namen članka dosežen. Prav tako pa izpostavljamo, da ni pomembno samo učenje po neki regionalizaciji oz. regionalizacijski shemi, temveč je pomembno, da jo učenci in dijaki tudi razumejo in vedo, zakaj se učijo po njej.

Viri in literatura

- Adoumié, V., Daudel, C., Delahaye, E. in Escarras J. (2013). *Géographie de l'Europe*. Hachette supérieur.
- Africa: Delineating Africa's Subregions Using Airline Data. *Journal of Geography*, 110(5), 179–190.
- Ahačič, K., Banič, I., Brodnik, A., Holcar Brunauer, A., Klopčič, P., Kogoj, B., Mithans, M., Pirih, A., Štefanc, D., Muller, T., Panič, N., Rojc, J., Slivar, B., Stegel, M., Suban, M., Tratnik, M., Zupanc Grom, R. (2022). Izhodišča za prenovu učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/izhodišča_za_prenovo_UN.pdf
- Aryeetey-Attoh, S. (2003). *Geography of Sub-saharan Africa* (2ed ed.). Pearson Education, inc.
- Atlas 2000. *La France et le Monde*. (1998). Nathan.
- Beckouche, P. in Richard, Y. (2013). *Atlas de la grande Europe. Économie, culture, politique*. Autrement.
- Blij, H. J. de in Muller, P. O. (2008). *Geography. Realms, Regions and Concepts*. John Wiley & Sons Inc.
- Blinnikov, M. S. (2011). *A Geography of Russia and Its Neighbors*. The Guilford Press.
- Blouet, B. W. (2012). *The EU and Neighbors. A Geography of Europe in the Modern World*. Wiley.
- Boeti, P., Korby, W. in Kreus, A. (2020). *Terra Europa*. Ernst Klett Verlag.

- Bradshaw, M., Dymond, J. P., White, G. W., & Chacko, E. (2012). *Contemporary world regional geography* (4th ed.). New York: McGraw Hill.
- Britannica. T. Editors of Encyclopaedia (15. 3. 2019). Isthmus of Panama. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Isthmus-of-Panama>
- Buder, M., Kulke, E. in Richter, D. (2005). *Geografie* 6. Ausgabe Sachsen. Cornelsen.
- Bufon, M. (2012). *Združeni v različnosti. Oris evropskega družbenega prostora*. Univerzitetna založba Annales.
- Carroué, L., Collet, D. in Ruiz, C. (2010). *L'Europe*. Bréal.
- Cenedese, C. in Duxbury, A. C. (15. 10. 2022). ocean. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/science/ocean>
- Cole, J. (1997). *A Geography of the European Union* (2ed ed.). Routledge.
- Cole, R. (2008). The Regionalization of Africa in Undergraduate Geography of Africa Textbooks, 1953 to 2004. *Journal of Geography*, 107(2), 61–74. DOI: 10.1080/00221340802186851 <https://doi.org/10.1080/00221340802186851>
- Cole, R. in de Blij, H. J. (2007). *Survey of Subsaharan Africa. A Regional Geography*. Oxford University Press.
- de Blij, H. J., Muller, P. (2012). *Geography. Realms, regions and concepts* (14th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- de Blij, H. J., Muller, P., Nijman, J. (2012). *Geography. Realms, regions and concepts* (15th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- de Blij, H. J., Muller, P., WinklerPrins, A. M. G. (2011). *The world today. Concepts and regions in geography* (5th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Diercke Weltatlas. (2008). 1. izdaja. Westermann.
- Fouberg, E. in Moseley, W. (2015). *Understanding World Regional Geography* (2ed ed.). Wiley.
- Gams, I. (2001). Regionalizacije Slovenije in pouk. *Geografija v šoli*, 10(1), 9–13. Zavod RS za šolstvo.
- Gebhardt, H., Glaser, R. in Lentz, S. (2013). *Europa – eine Geographie*. Springer Spektrum.
- Geografski terminološki slovar. Ljubljana, 2005. (Kladnik, D., Lovrenčak, F., Orožen Adamič, M. (ur)).
- Good, R. P., Derudder, B., Witlox, J. F. (2011). The Regionalization of Africa: Delineating Africa's Subregions Using Airline Data. *Journal of Geography*, 110(5), 179–190. DOI: 10.1080/00221341.2011.567291 <https://doi.org/10.1080/00221341.2011.567291>
- Haack Weltatlas. Sachsen. (2015). 1. izdaja. Ernst Klett Verlag.
- Hobbs, J. J. (2009). *World regional geography* (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Hobbs, J. J. (2013). *Fundamentals of world regional geography* (3rd ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Hobbs, J. J. (2021). *World Regional Geography* (7th ed.). Cengage Learning.
- Ilešič, S. (1972). *Regionalna geografija za 2. razred gimnazije*. Mladinska knjiga.
- Jäger, F. (1954). *Afrika I. Der Lebensraum*. Berlin.
- Johnson, D. L., Haarmann, V., Johnson, M., & Clawson, D. L. (Eds.). (2010). *World regional geography. A developmental approach* (10th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Konečnik Kotnik, E., Ilc Klun, M., Resnik Planinc, T., Kolnik, K. (2019). Kakšen učni načrt si želijo slovenski osnovnošolski učitelji geografije? *Dela*, 50, 45–61. DOI: 10.4312/dela.50.45-80
- Vivares, E., Dolcetti, M. (2015). Two regionalisms, two Latin Americas or beyond Latin America? Contributions from a critical and decolonial IPE. *Third World Quarterly*, 37, 1–17. DOI: 10.1080/01436597.2015.1109438
- Lawson, S. (2016). Regionalism, sub-regionalism and the politics of identity in Oceania. *The Pacific Review*, 29(3), 387–409. DOI: 10.1080/09512748.2015.1022585
- Lévy, J. (2011). *Europe, une géographie* (2e ed.). Hachette supérieur.
- Lichtenberger, E. (2005). *Europa. Gographie, Geschichte, Wirtschaft, Politik*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Limits of Oceans and Seas. Monte Carlo, 1953. <https://epic.awi.de/id/eprint/29772/1/IHO1953a.pdf>
- López Palomeque, F. in Plaza Gutiérrez, J. I. (ur.) (2019). *Geografía de Europa. Estructuras, procesos y dinámicas territoriales*. Tirant humanidades.
- Lovrenčak, F. (2011). Geografska regionalizacija Afrike. *Geografski obzorik*, 48(4), 4–8.
- Manić, E., Nikitović, V., Djurović, P. (ur.). (2022). *The Geography of Serbia. Nature, People, Economy*. Springer Cham. DOI: 10.1007/978-3-030-74701-5
- Marston, S., Knox, P. L., Liverman, D. M., Del Casino, V. in Robbins, P. (2019). *World Regions. In Global Context. Peoples, Places, and Environments* (6th ed.). Pearson.
- Marston, S., Knox, P. L., Liverman, D. M., Del Casino, V. J. Jr, & Robbins, P. F. (2012). *World regions in global context. Peoples, places, and environments* (4th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Medved, J. (1978). *Afrika*. Filozofska fakulteta.
- Mihelič Pulsipher, L. (2000). *World Regional Geography*. W. H. Freeman and Company.
- Murphy, A. B., Jordan-Bychov, T. G. in Bychova Jordan, B. (2014). *The European Cuture Area. A Systematic Geography*. Rowman & Littlefield.
- Nagle, G. in Spencer, S. (1996). *A Geography of the European Union. A Regional and Economic Perspective*. Oxford University Press.
- Newig, J., Reinhardt, K. in Fischer, P. (1983). Allgemeine Geographie am regionalen Faden. Diskussionspapier für ein neues Konzept das Faches Erdkunde. *Geographische Rundschau*, 35(1), 38–39.

- Nijman, J., Muller, P. O. in Shin, M. (2020). *Geography: Realms, Regions and Concepts* (18th ed.). Wiley.
- Nijman, J., Shin, M., Muller, P. O. (2020). *The World Today. Concepts and Regions in Geography* (8th ed.). Wiley.
- Olas, L. in Marič, F. (1986). *Zemljepis za 7. razred osnovne šole*. Mladinska knjiga.
- Ostergren, R. C. in Le Bossé, M. (2011). *The Europeans. A Geography of People, Culture, and Environment*. The Guilford Press.
- Perko, D., Ciglič, R., Zorn, M. (ur.). (2020). *The Geography of Slovenia*. Springer Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-14066-3>
- Polšak, A. (2009). Uporabnost in smiselnost različnih regionalizacij Slovenije pri pouku. *Geografija v šoli*, 18(2), 33–46. Zavod RS za šolstvo.
- Price, M., Rowntree, L., Lewis, M. in Wyckoff, W. (2019). *Globalization and Diversity. Geography of a Changing World* (6th ed.). Pearson.
- Program gimnazija geografija. Učni načrt. (2008). Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/media/pdf/un_gimnazija/geografija_spl_gimn.pdf
- Program osnovna šola geografija. Učni načrt. (1998). Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.
- Program osnovna šola geografija. Učni načrt. (2001). Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.
- Program osnovna šola geografija. Učni načrt. (2011). Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_geografija.pdf
- Pulsipher, A., Johansson, O. in Mihelič, L. (2020). *World Regional Geography. Global Patterns, Local Lives*. 18. izdaja. W. H. Freeman.
- Pulsipher, L. M., & Pulsipher, A. (2009). *World regional geography concepts*. New York: Freeman.
- Pulsipher, L. M., Pulsipher, A., Conrad, M. G. (2011). *World regional geography. Global patterns, local lives* (5th ed.). New York: Freeman.
- Rosenberg, M. (26. 1. 2021). The New Fifth Ocean. <https://www.thoughtco.com/the-new-fifth-ocean-1435095>
- Rowntree, L., Lewis, M., Price, M., Wyckoff, W. (2011). *Globalization and diversity. Geography of a changing world* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Rees, P. W., Legates, M. (2013). Returning »region« to world regional geography. *Journal of Geography in Higher Education*, 37(3), 327–349. DOI: 10.1080/03098265.2013.769089 <https://doi.org/10.1080/03098265.2013.769089>
- Rowntree, L., Lewis, M., Price, M., Wyckoff, W. (2012). *Diversity amid globalization. World regions, environment, development* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Salopek, J. in Povrženič, M. (2000). *Zemljepis 3*. Šolska knjiga.
- Senegačnik, J. (1998). Problematika členitve Evrope in Azije v naših osnovnošolskih učbenikih. *Geografija v šoli* 7(1), 75–80.
- Senegačnik, J. (2005). *Geografija Evrope v šolskih učbenikih evropskih držav*. [Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta].
- Stojilković, B. (2013). Sodobni razvojni procesi ob mehiško-ameriški meji. *Geografski obzorik*, 60(4), 4–11.
- Strmčnik, F. (2001). *Didaktika. Osrednje teoretične teme*. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Šehić, D. in Šehić, D. (2006). *Atlas Evrope*. Monde Neuf.
- Špes, M. in Gros, D. (2002). *Geografija latinske Amerike : študijsko leto 2001/2002*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Tapiador, F. J. (2020). *The Geography of Spain*. Springer Cham. DOI: 10.1007/978-3-030-18907-5
- Tétart, F. in Mounier, P. (2021). Atlas de l'Europe. Un continent dans tous ses états. Autrement.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Geografija. 1. natis. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Zavod RS za šolstvo, 2001.
- Vintar Mally, K. (2012). Geografija Podсахarske Afrike. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vivares, E. in Michele Dolcetti-Marcolini, M. (2016). Two regionalisms, two
- Vivid Maps. (b. d.) How was the border between Europe and Asia defined? <https://vividmaps.com/border-between-europe-and-asia/>
- Walter, J. B., Monk, J. (1978). Australia, New Zealand, and the South
- West Pacific: Texts and readings for regional geography. *Journal of Geography*, 77(6), 238–243. DOI: 10.1080/00221347808980128
- Wheeler, J. H. in Trenton Kostbade, J. (1990). *World Regional geography*. Saunders College Publishing.
- Wiktorska-Świecka, A. (b. d.) Wyznaczanie granic i konstruowanie tożsamości Europy. http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/60490/01_Aldona_Wiktorska-Swiecka.pdf
- World Quarterly*, 37(5), 866–882. DOI: 10.1080/01436597.2015.1109438
- Zaniewski, K. J., Alberts, H. C. in Bowen, J. (2019). *World Regional Geography. Places, Peoples, and Cultures*. 1. izdaja. Cognella.
- Zupančič, J. (2021). *Geografija Rusije in njenih vplivnih območij*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.